

MART 2020 / SAYI 44

www.gazeteduvar.com.tr

duvardibi

Salgın

HİLAL BEBEK
CEMRE CAN AŞLAMACI
HALÛK SUNAT
AYTÛL HASALTUN
GENCER ÇAKIR
İSMAİL TUFAN
FIRAT ÇAPAN
BARAN GÛRSEL
EŞREF AVCI
ERGİN KOÇYILDIRIM
HAKAN YAMAN
TUNCA ÖZLEN

Bu sayıda...

4

Koronada 'hayat' bulmak

14

Corona günlerinde
'face'çilik

28

Mikroplarla birlikte
yaşamak

35

Korona ve yaşlılar

43

Virüs zamanlarında
toplumsal-ruhsal bağışıklık
ve sınıf

53

Sağlık Bakanlığı'na korona
soruları: Testler yetecek
mi?

60

Risk altındaki LGBT'ler
için korona virüsünden
korunma rehberi

9

Çocuklarla virüsü konuşmak: Ama dışarıda
korona var

22

Korona ile dans

39

Korona'nın faydaları

47

Covid-19, kapitalizm ve küresel çaresizliğimiz

57

Covid-19 ile ortaya çıkan sosyal etiketlenme
ile başa çıkma

Yayın Tarihi: Mart 2020

Genel Yayın Yönetmeni: Ali Duran
Topuz

Yayına Hazırlayan: Özgür Akkaya

**AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San.
ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi:** Vedat
Zencir

**İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı
İşleri Müdürü:** Ömer Araz

Katkıda Bulunanlar: Hilal Bebek, Cemre
Can Aşlamacı, Halûk Sunat, Aytül
Hasaltun, Gencer Çakır, İsmail Tufan,
Fırat Çapan, Baran Gürsel, Eşref Avcı,
Ergin Koçyıldırım, Hakan Yaman, Tunca
Özlen,

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi
Evrân Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi
233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212)
3463601, Faks (212) 3463635

Duvar Dibi Dergi'de yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

<https://gazeteduvar.com.tr>
info@gazeteduvar.com.tr

Selamlar,
Gazete Duvar'ın enformatik içeriklerin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli düşünsel, uzmanlığa dayalı metinler sunma gayretinin ürünlerini Duvardibi'nde derlemeye devam ediyoruz. Kırk dördüncü sayımızın konusu Salgın oldu. Tüm dünyada görülmesi üzerine korona virüsüne dair yazıları derledik. Bu sayıya katkıda bulunanlar Hilal Bebek, Cemre Can Aşlamacı, Halûk Sunat, Aytül Hasaltun, Gencer Çakır, İsmail Tufan, Fırat Çapan, Baran Gürsel, Eşref Avcı, Ergin Koçyıldırım, Hakan Yaman, Tunca Özlen,
Gayret bizden himmet okurdan...
İyi okumalar.

Koronada 'hayat' bulmak

Küresel ölçekli bu biyolojik ve psikolojik korona salgınının bambaşka ruhsal yansımalarını gördüm. Panik, umarsızlık, kaygı dışında başka türlü birçok dışavuruma şahit oldum. "Bugünlerde kendimi daha mutlu hissediyorum" ya da "Kaygılıyım ama genel bir rahatlık da var" gibi söylemler işittim.

HİLAL BEBEK

Ancak afet, salgın ve savaş gibi büyük çaplı olayların başka türden etkileri de var: “Huzur” ya da “rahatlama” yaratması gibi. Kendisini daha huzurlu hisseden, o zamana kadarki kaygılarının azaldığını söyleyen, depresif duygu durumu azalan, daha rahat ve mutlu hissettiği anların çoğaldığını söyleyenler de az değil.

ması gibi. Kendisini daha huzurlu hisseden, o zamana kadarki kaygılarının azaldığını söyleyen, depresif duygu durumu azalan, daha rahat ve mutlu hissettiği anların çoğaldığını söyleyenler de az değil. Kendi içimize dönüp bakacak olursak eğer biz de kaygı, tedirginlik, mutsuzluk ile beraber başka birçok farklı duyguyu da yakalayabiliriz ve evet bu duygulardan bazılarının da olumlu olduğunu görürüz.

Önemli bilim insanlarından kognitif terapist Adrian Wells’in aktardığı bazı çalışmaların sonuçları dikkatimi çekmişti. Savaş dönemlerinde birçok insanın depresif duygu durumlarının ve anksiyetelerinin azaldığını söyleyen araştırma sonuçlarıydı bunlar. Yine depresyon dönemlerinde bazı insanların psikosomatik semptomlarının, konversif belirtilerinin azaldığını mesleki platformlarda dinleme şansım olmuştu. Hayatın içinden yakalayabileceğimiz gözlemler de var elbette. Mesela cenazelerde bazı insanların hüznlerine rahatlama hissi eşlik eder ya da gülme isteği olur. Ya da ortak bir felaket olduğunda ve insanlar bir araya geldiğinde ortada beklemediğiniz türden neşe dalgalarına rastlayabilirsiniz. Elbette bu

“Ve su, görünür oldu”

Afetler, savaşlar, salgınlar... Büyük ölçekli etkileri olan bu olaylar karşısında verdiğimiz tepkiler hem genel geçer bazı ortak özellikleri hem de kişiye özgü biricik yönleri barındırıyor. Malum kimi panikliyor ve orantısız kaygı tepkileri gösteriyor kimi inkara başvurarak gerçek tehlikeye temas etmiyor. Kimi zaman umarsız, kayıtsız kaldığımız oluyor kimi zaman ise abartılı önlemlere başvuruyoruz. Duygusal, bilişsel, davranışsal tepkilerimiz ortak bir spektrumun farklı noktalarına yayılıyor.

Ancak afet, salgın ve savaş gibi büyük çaplı olayların başka türden etkileri de var: “Huzur” ya da “rahatlama” yarat-

Panik, umarsızlık, kaygı dışında başka türlü birçok dışavuruma şahit oldum. “Bugünlerde kendimi daha mutlu hissediyorum” ya da “Kaygılıyım ama genel bir rahatlık da var” gibi söylemler işittim.

tür reaksiyonların farklı perspektiflerden birçok farklı açıklaması ve boyutu olacaktır. İndirgemeci olmadan bir iki bileşenin ucundan tutulabilir.

Logoterapinin kurucusu Victor Frankl, Nazi kamplarında kaldığı dönemleri anlatır. Sıkıntının aynı zamanda anlama açılan pencere de olduğunu anlarız. Gündelik hayatın nevrotik acılarından farklı olarak “büyütücü ve olgunlaştırıcı” acıların var olduğuna şahit oluruz. Frankl, anlam bulanlarda “ölmeden kalabilme” oranlarının önemli ölçüde arttığını anlatır.

Küresel ölçekli bu biyolojik ve psikolojik korona salgınının bambaşka ruhsal yansımalarını gördüm. Panik, umarsızlık, kaygı dışında başka türlü birçok dışavuruma şahit oldum. “Bugünlerde kendimi daha mutlu hissediyorum” ya da “Kaygılıyım ama genel bir rahatlık da var” gibi söylemler işittim. Kendi içime baktım. Kaygı ve tedirginlik dışında bir tatlı huzur da buldum. Neden?

VAROLUŞSAL KAYGILARIMIZA ARANAN ‘BEDEN’ BULUNDU

Farklı boyutlar var elbette. Birkaç tanesinin ucundan tutmaya çalışayım. Öncelikle varoluş insan için “kaygı uyandırıcı bir şey”. İnsanın bu dünyaya gelişi, gidecek olması, geçicilik, anlam problemleri... Canlılık, hayat, bilinç. Öncemizin ve sonramızın belirsizliği. Yani bu dünyada bir bilinç oluşumuz zaten baştan sona kaygı. Oysa

Kendi yaşamımızın da kesintisiz mavilikleri var. Nefes almak, her gün yeni bir güne uyanıyor olmak, sevdiklerimizin yaşıyor olması, sokağa çıkabiliyor olmak, işe gidip çalışabilmek. Bir dolu varlık, bir dolu hürriyet, su gibi her yanımızı sarmış bir dolu mevcudiyet. Varlığı gözümüze görünür olmadığı için minnet duygusu uyandırmayan ama hayat veren bir dolu "su" var etrafımızda.

büyük, somut, elle tutulur olaylar her ne kadar kendileri de kaygı kaynağı olsalar da diğer elle tutulmaz kaygı bulutlarımızı bir süreliğine dağıtabilir. Bize dışarıda, somut, elle tutulur korku nesnelere sunar. "Düşman" bellidir, "çözümler" maldur, sorumlular ve yapılacaklar açıktır, korkunun bir hedefi vardır artık. Ne uğruna savaşacağımız, neyden kaçacağımız, yaşamımızın çerçevesi, yarın uyanıp ne uğruna yaşayacağımız bellidir. Bu da insanın varoluşsal kaygılarına aranan beden bulduğu anlamına gelir. Varoluşsal toz bulutu dışsallaştırılmış ve nesneleştirilmiştir. Gerçek dertlerimiz gölgede kalırken kurgusal olanlar ise kısa bir süreliğine dağılabilir.

SUYUNU GÖREN BALIK

Diğer bir nokta ise bu gibi "anomalilerin" görünmez olanları görünür kılmasıdır. Irvin Yalom bir kitabında şöyle diyordu; balıklar içinde yaşadıkları suyu göremez. Su sınırsızdır ve her yeri kaplamıştır. Bir bitimi olmadığı için varlığı da hudutsuzluğu nedeni ile görünmezdir. Ta ki su içinde bir anomali olana kadar balık suyunu göremez. Anomali ise, su içindeki geçici hava baloncuklarıdır.

Sudaki bu beklenmedik kabarcık, suya bir kesinti verir. Suyu; "su olmayan" üzerinden görme şansı sunar. Sınırsız maviliğe bir hudut çizgisi çeker. Böylece varlığı gözükmeveni görmek mümkün olur.

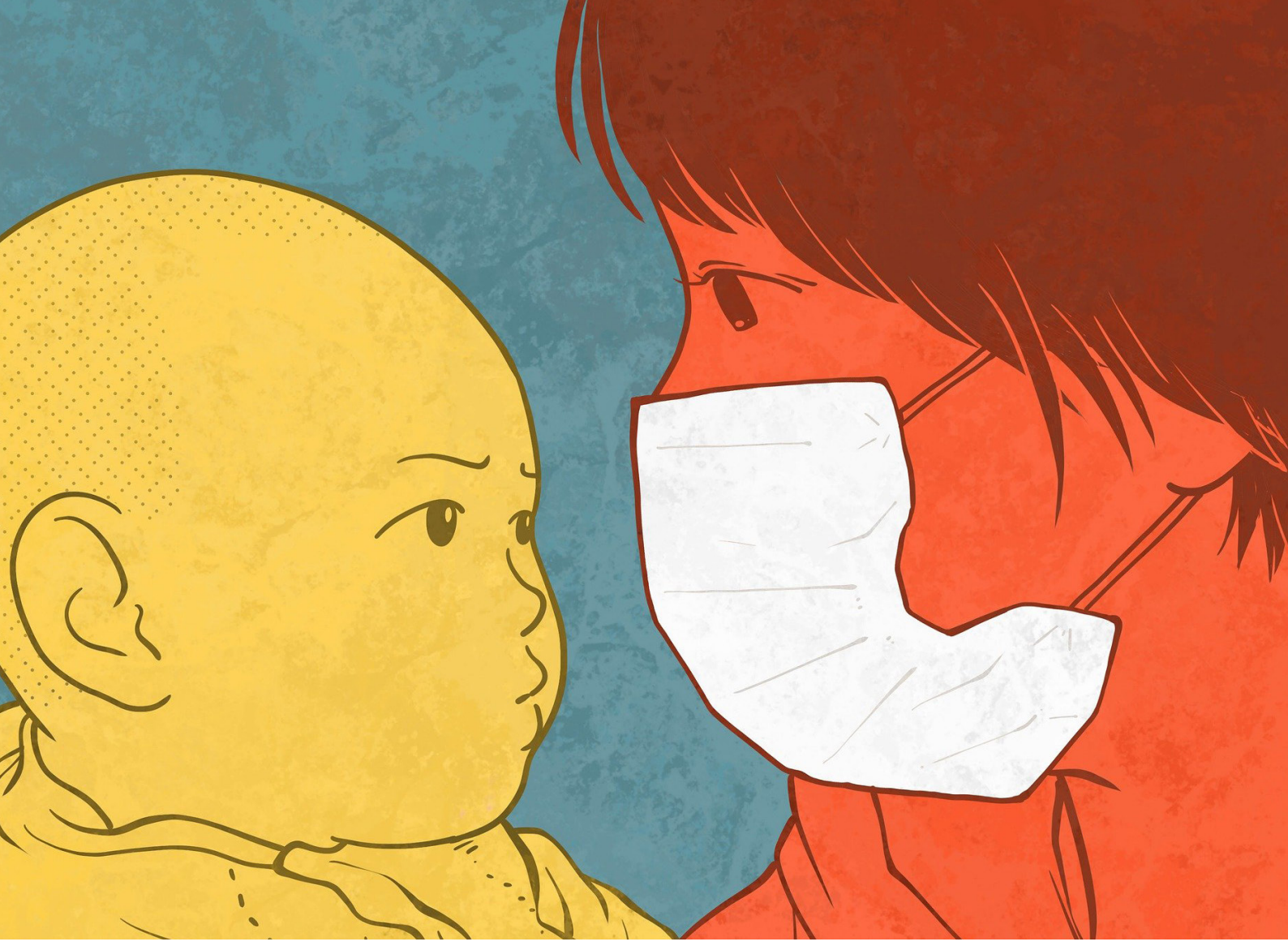
Kendi yaşamımızın da kesintisiz mavilikleri var. Nefes almak, her gün yeni bir güne uyanıyor olmak, sevdiklerimizin yaşıyor olması, sokağa çıkabiliyor olmak, işe gidip çalışabilmek. Bir dolu varlık, bir dolu hürri-

yet, su gibi her yanımızı sarmış bir dolu mevcudiyet. Varlığı gözümüze görünür olmadığı için minnet duygusu uyandırmayan ama hayat veren bir dolu “su” var etrafımızda.

Ve bir anomali girdi yaşamlarımıza: Korona. Bu, suyumuzdaki hava karcığı aynı zamanda. Deniz görünür oldu. Sabah çıkabilmek ne güzelmiş, evde sohbet etmeyi unutmuşuz, koşturmanın sonu yokmuş, yavaşlamak lezzeti arttırıyormuş, aslında dert edilmeyecek bir dolu şey ve dert edilmesi gereken de başka bir dolu şey varmış. Nefes almak, tedirgin olmadan yaşamak, birbirimize doyasıya sarılmak ve dokunmak, sokaklarda dilediğimiz gibi dolaşmak ne hoşmuş.

Korona gelmiş. Su görünür olmuş. Suyunu görmeyen biz balıklar için.

***Uzm. Psikolog**

Çocuklarla virüsü konuşmak: Ama dışarıda korona var

Çocuklar virüsten korkuyor gibi görünüyor olabilirler, ama yaşadıkları aslında büyük bir kaybetme korkusu. Ailelerini, sevdiklerini, rutin yaşamlarını kaybetmekten korkuyorlar.

CEMRE CAN AŞLAMACI

Bu kriz ve şok halinin ve günlük yaşamdaki hızlı değişimin çocuklardaki etkisi üzerine ise, “Çocuklara şöyle davranın” diyebileceğimiz bir reçete yok. Dahası, buna dair bir reçete sunulmasını da doğru bulmuyorum.

Henüz okullar tatil edilmeden önce, çalıştığım okul öncesi kurumda, 4 yaşında bir öğrencime eve gitme zamanı geldiğini söylediğimde kaygıyla bana bakıp “Ama dışarıda korona var! Herkes ölüyormuş” dediği sırada, konu zaten her yaş grubundan çocuklar ve yetişkinler arasında medyanın da etkisiyle kontrolsüz ve ölçsüz bir biçimde yaygınlaşıyordu. Bugün ise ortaya çıkan paniğin çocuklardaki yansımalarını hepimiz görüyoruz.

Biliyorum, birçoğumuz konuyla ilgili okuduğumuz her yazıda, izlediğimiz her videoda madde madde açıklanan bir reçete bulmak istiyoruz. Doğru el yıkama nasıl olmalı, hangi besinler yenmeli, karantina günlerinde evde ne seyredilmeli gibi bolca öneri içeren yazılar da mevcut. Hatta gerek yazılarda, gerekse yetkili ağızlardan yapılan açıklamalarda tam bu “acil durum” atmosferine uygun üçlemelerle karşılaşırız: “Hijyen, hijyen, hijyen!”, ya da “Sebze, sebze, sebze” gibi. Ya da dün CB Sözcüsü İbrahim Kalın söylemişti: “Rehavet ve panik yok. Tedbir, tedbir, tedbir” diye. Bir şeyi üç kere arka arkaya söylemek bünyeyi alarma geçiren bir etki yaratıyor olmalı ki, Sağlık Bakanlığı’nın ilk korona virüsü vakası açıklamasını takiben binlerce insan hemen bu üçleme talimatları alarak virüse karşı mücadeleyi sanki herkes kendi başına yürütebilmiş gibi malzeme stoklamaya, el dezenfektanlarıyla yaşamaya sevk oldu.

Bu kriz ve şok halinin ve günlük yaşamdaki hızlı değişimin çocuklardaki etkisi üzerine ise, “Çocuklara şöyle davranın” diyebileceğimiz bir reçete yok. Dahası, buna dair bir reçete sunulmasını da doğru bulmuyorum. Şimdiye kadar olan oldu, yayılan bilgi ve kaygı yayıldı ve yayılmaya da devam ediyor. Ama bazı yaklaşımlar üzerinde tartışmaya değer:

Örneğin korona virüsünü soran çocuklara, grip gibi bildikleri başka hastalıklarla benzerlikler kurarak ve farklarını ortaya koyarak basitçe anlatabiliriz.

Örneğin bizim yetişkinler olarak kaygılandığımız konulara dair çocuklara doğru olmayan açıklamalar yapmaya, onlara inanmadığımız şeyleri söylemeye dair ne düşünürsünüz? Ben buna hayır derim. Çünkü toplumun bir parçası olarak çocukların da herkes gibi doğru bilgiye ulaşmaya hakkı olduğunu savunanlardanım. Bu yüzden inanmadığım, doğru olduğunu düşünmediğim hiçbir şeyi çocuklara ve yetişkinlere söylemiyorum. Peki, bu bildiğim her şeyi çocuklara anlatacağım anlamına mı gelir? Hayır. Çünkü özellikle okul öncesi dönem çocuklarının benim bildiklerim ya da düşündüklerim üzerine düşünmesi, onların kavrayabileceklerinden daha soyut konularla ve onlara fazla gelen bir yükü karşı karşıya kalmaları anlamına gelir. Bilinmezlik kaygıyı çoğaltır. Bu yüzden çocukların yalnızca merak ettiği kadar bilgiyi, mümkün olan en sade ve somut biçimiyle onlara anlatma taraftarıyım. Örneğin korona virüsünü soran çocuklara, grip gibi bildikleri başka hastalıklarla benzerlikler kurarak ve farklarını ortaya koyarak basitçe anlatabiliriz. Korona virüsünü öyle ya da böyle öğrenmeyen çocuk kalmadı sanırım, ama öğrendikleri yanlış veya abartılı bilgilerin üzerinden geçmek gerekir.

Çocuklar virüsten korkuyor gibi görünüyor olabilirler, ama yaşadıkları aslında büyük bir kaybetme korkusu. Ailelerini, sevdiklerini, rutin yaşamlarını kaybetmekten korkuyorlar. Hatta aile içindeki sohbetlerde virüsün çocukları etkilemediğinden söz edildiğinde, onlar o zaman anne-babasını, nenesini, dedesini kaybedeceğini düşünerek daha çok endişeleniyorlar. Çocuklar en çok da anne-ba-

balalarını çaresiz gördüklerinde, üzerine hiçbir şey konuşulmamış olsa bile güven duygusunda kırılma yaşarlar.

Peki öyleyse, bizler de doğru bilgiye bu kadar zor ulaşırken kaygılandığımızda ne yapalım? Çaresiz hissettiğimizde bu duyguyu çocuğa yansıtılmamak mümkün mü? Örneğin şimdi yeni konularla karşı karşıyayız: Vaka sayısı, virüsün ne kadar yayıldığı, nerelerden bulaştığı, işyerlerinin ücretli izin verip vermeyeceği, ücretli izin olmazsa ne yiyip ne içeceğimiz, karantina olursa temel gıda ve temizlik maddelerine nasıl ulaşacağımız gibi birçok soruyla karşı karşıyayız. Bu soruların bazılarını çocuklar da soracaktır. Örneğin parka gitme teklifini neden geri çevirdiğinizi soracaktır ve bu sorunun cevabı yeni soruları beraberinde getirecektir.

“Madem dışarı çıkmamız güvenli olmayabilir, sen neden işe gidiyorsun?” diye sorduğunda, içinizden “hakikaten ya?” demiyor musunuz? Çocuk kaygılanmasın derken bu tutarlı sorgulamanın üstünü örtmeye değer mi? Bir kere çocuklar şu bir haftada göreceği kaygıyı gördü ve kendi üzerine aldı bile. Bu yüzden kaygılarımı ona geçirmeyeyim diye sistemin tutarsızlığına açıklamalar geliştirmeli mi, bir daha düşünelim.

Güven üzerine bir daha düşünelim. Çocuklar nasıl daha güvende hisseder? Biz nasıl daha güvende hissedersek öyle. Çalışanlar olarak ücretli izin hakkımızı isteyerek, devletin şu an tüm kaynaklarını, tüm insanların temel gıda ve sağlık maddelerini ve barınma koşullarını sağlamak için seferber etmesini talep ederek.

Çocuklar nasıl daha güvende hisseder? Biz nasıl daha güvende hissedersek öyle.

Çocuklar bu dünyada yaşıyor ve birçok şeyi seziyorlar. Korona virüsü haberlerinden bir ay önce 5 yaşında bir öğrencim “Yeşillikte dünyanın sonuncusuyuz” diyordu, bir diğeri savaştan bahsediyordu. Karşılaşacakları, anlamaya çalışacakları daha pek çok zorlu süreç olacak ve bunlar içinde büyüyecekler.,

Bugüne kadar verdiğimiz vergilerin karşılığını, esasında en temel insani haklarımızı talep ederek.

Biz bunu yaptığımızda çocukların kaygıları uçup gitmeyecek, ama anne-babalarının ve çevrelerindeki diğer yetişkinlerin çaresiz olmadıklarını ve insanların birbirine değer verdiğini görecek ve güven hissedeceklerdir.

Yani “Haklısın evlatçığım, şu an bizim evde olmamız, ve bütün insanların yiyeceklerini, sabunlarını ve başka ihtiyaçlarını ülkeyi yönetenlerin sağlaması gerekiyor. Ben de bunun olması için çabalıyorum” deme seçeneğinden bahsediyorum. Çocuklar için de, bizim için de hem gerçek hem de güven verici değil mi?

Çocuklar bu dünyada yaşıyor ve birçok şeyi seziyorlar. Korona virüsü haberlerinden bir ay önce 5 yaşında bir öğrencim “Yeşillikte dünyanın sonuncusuyuz” diyordu, bir diğeri savaştan bahsediyordu. Karşılaşacakları, anlamaya çalışacakları daha pek çok zorlu süreç olacak ve bunlar içinde büyüyecekler. Onlarla hak ettikleri gerçekleri daha rahat anlayabilecekleri bir biçimde ve ölçüde konuşurken, bu gerçeklerin değişebileceğini, bizim de bunun için bir güce sahip olduğumuzu hatırlamak iyi bir başlangıç olabilir. Belki yetkili ağızlardan gelen şu üçlemelerden sonra, artık bizim kendi üçlemelerimizi yetkili kulaklara tekrarlamamızın zamanı gelmiştir.

*Psikolog

Corona günlerinde 'face'çilik

Komünist ufku kerteriz almak, yaşamın tüm duraklarından ona doğru yürünecek yolu geçirebilecek ehliyeti ve niyeti üstlenmektir. Taleplerin/vaatlerin gerçekçi ve imkân dahilinde olup olmamaklığı ise, onların siyasi inşa süreci ile alakalıdır.

HALÛK SUNAT

**Slavoj Zizek,
“Korona virüsü
karar vermeye
zorluyor:
Ya küresel
komünizm ya da
orman kanunları”
derken çok haklı
bir noktaya
temas ediyor.**

“Facebook”, elimize geçeni, dilimizden düşeni savurduğumuz doludizgin akan bir nehir. Denk geldiğinizi bir daha denk getirmenizi, denkleştirilenler arasında seçici olmanızı epey zora sokan bir akış. Bir bakıma, akıp giden hayata verdiğimiz tepkilerin kendimiz için de tuttuğumuz kayıtları ise onlar, niye daha kamusal bir mekânda paylaşılmaya. İşte, öyle; bir tür “corona güncesi” niyetine.

“CORONA”NIN FİLOZOFİSİ

Slavoj Zizek, “Korona virüsü karar vermeye zorluyor: Ya küresel komünizm ya da orman kanunları” derken çok haklı bir noktaya temas ediyor. Bence de, Brechtçi tavrıyla, bindiğimiz alametnin bizi nasıl da kıyamete taşıdığı gerçeğini bilince çıkartan viral bir “karakter” corona. Eşitlik, küresel kamusal duyarlık ve dayanışma, öteki üzerinden kendini sorumlu kılma, hayata her ân kurucu/yapıcı irade ile katılma hak ve sorumluluğu esas olmadıkça kıyamet günlerinin kaçınılmaz olacağını hatırlatan bir karakter. Dahası; komünist eşitlik meselesinin, bildik tüm kategorilerinin ötesinde, türler arası eşitlik olarak da değerlendirilmesi gerektiğini; ortaklaşarak yaşama (hiyerarşi gözetme) ilkesinin ‘orman kanunları’na mahkûm olma öncesi son çıkışımız olduğunu; ve elbet, “komünizm ufku”nun bugüne tuttuğu ışıkla —ancak— gerçeklik değeri kazanacağını da hatırlatan bir karakter.

[Açıktır ki, topa, “varsayımsal bir korona virüsü salgınına karşı alınan hummalı, irrasyonel ve hepten yersiz acil durum önlemleri” diye giren Giorgio Agamben’in tavrı benim için pek muteber değildi. Agamben, salgına dair ilk işaretleri abartarak değerlendirişi ve tedbiri yönelimleri ile mevcudu “istisnai hal” kabulüne doğru bükmeye çalışan zamane iktidar anlayışının izlerini yakalıyordu olan bitende (“istisnai halini normal bir yönetim paradigması olarak kullanma eğilimi”). İstisnai hal çerçevesi kurup “biyopolitika”nın (Foucault) disiplinci tasarrufları ile toplumu kuşatmaktı dert. Ve hatta şu: “Terörizmin istisnai önlemler almaya bahane olarak kullanılma ihtimali tüketildiğinde bir salgın icat etmenin her türlü kısıtlamanın ötesinde böylesi önlemleri genişletmeye ideal bir

bahane olduğu pekala söylenebilir”. (14 Mart 2020, Gazete Duvar’a bakılabilir.) Anlaşılacağı üzere, ben, Foucaultcu biyopolitik otoriter/disiplinci kapitalist moderniteye tâbi oluştan, “ne hâli varsa görsün”cü neoliberal politikalarla kamusundan, kamusal dayanışma, inisiyatif ve iradesinden, toplumsal politik talepleri ve örgütlülüğünden yoksunlaşmaya uzanan trajik insan hikâyesinin bir göstereni olarak değerlendirilmesinden yanaydım “covid-19”un. Öyle ya; niye, demokratik/komünist kamusallık içinde sahiplenilen bir biyopolitika olmasını muradımız.]

Bir dostumsa, ‘yorum’ hanesinde, komünizmin ideolojik olarak kendini takdim edişinin zeminini oluşturan ihtiyaçlara, “egemen ideoloji”nin, “faşizmi çağrıştıran bir kolektivizm” ile —çekim gücü daha yüksek— yanıt verebileceğinden bahsediyordu. Bense şöyle mukabele etmişim:

Sorunuzu hakkıyla yanıtlayabilmek için; “komünizm”e ilişkin verdiğiniz tanımı, kamusallıktan, eşitlik ve özgürlükten ne anladığımızı (ve bunların ulus-ötesi/küresel ölçekli karşılıklarını), maddi/nesnel-insani ihtiyaçlarla onlara duyarlı ya da kapalı (ya da, onlardan başka şeylerin yakıtını tedarik eden) ideolojilerin nasıl kurulduğunu ve işlediğini, faşist ideolojinin yığınlar tarafından kabullenilmesinin neden komünist olanına göre daha kolay ve cazibeli olduğunu, komünist kolektivite ile faşist kalabalıklaşmanın/yığınsallığın farklarını, modern sonrası/neoliberal —psikopolitik— iktidar tekniklerinin nasıl işlediğini, vs. tartışmak gerekli. Bunun için —maalesef— ne yerimiz, ne zamanımız müsait. Son cümlede ihsas ettiğim hususun bir yanıt olabileceğini düşünüyorum ama; komünist ufku kerteriz almak, yaşamın tüm duraklarından ona doğru yürünecek yolu geçirebilecek ehliyeti ve niyeti üstlenmektir. Taleplerin/vaatlerin gerçekçi ve imkân dahilinde olup olmamaklığı ise, onların siyasi inşa süreci ile alakalıdır.

Modern sonrası ahvalde kıyamete doğru yol alırken bindiğimiz alamet kayığının ('post-truth/post trust') bir temsili de olmalı "covid-19".

“CORONA”SAL SESLENİŞ

“Corona (covit-19)”, ayrımsız tüm farklılıkları kesen ve eşitleyen hükmüyle insana, kurucu hakikatini, esasta/sadece büyük insanlık ailesine (hatta, tüm canlılar dünyasına) “ait” olduğunu hatırlattı (ya da, hatırlatmış olmalı). Temel “aidiyet ihtiyacı”nı birini ötekine düşman kılmak üzere istismar edenlerin insanlığa karşı suç işlemiş olduklarını da. İtalyanların, kapandıkları evlerinin pencerelerinden birbirlerine “Bella Ciao” (‘Çav Bella’) ile seslenişleri, Avrupa üzerinde süzülüp çekilmiş “Komünist Manifesto”nun hayaletini de hatırlattı bana. “Gezi”de teneffüs ettiğim ruhu da.

“CORONA” BİR KÖTEKTİR

Modern sonrası ahvalde kıyamete doğru yol alırken bindiğimiz alamet kayığının ('post-truth/post trust') bir temsili de olmalı “covid-19”. Doğrudan, basit, insani/doğasal gerçeklikten kopuşumuzun bedelini hatırlatan —belki/bir ihtimal— bizi kendimize getirecek bir tokat. Jean Baudrillard’ın işaret ettiği, gerçeklikten kopmuş, hikmeti tümüyle kendinden menkul “hipergerçeklik” evrenini kendine mesken tutmuş, dahası, sanal penceresinden hep o “başkalarının” olan acıya bakmayı (Susan Sontag) huy edinmiş insana doğanın indirdiği bir sille: “Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir, tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir” (Ziya Paşa) ya da, denk geldiğim hoş bir çevirisiyle, “first tell, if not, yell, if it did not work too than beat him up to hell”

“CORONA” ve DECAMERON

“Giovanni Boccaccio”nun, Avrupa’da 1348’de yaşanan büyük veba salgınından etkilenerek yazdığı Decameron’u (hele o pencereden birbirine seslenen İtalyanları gördükten sonra) hatırlamamak ne mümkün.” Decameron dünyasının ek-seni ne Tanrı’dır ne bilimdir; insanın olanca gücüyle mistisizme karşı çıkmaya içgüdüdür. Decameron Ortaçağ’a karşı çıkmakla yetinmez, daha önce benzeri olmayan ince bir alaycılıkla yerden yere vurur bu dönemi” tespitiyle ve eşsiz çevirisiyle eseri Türkçeye kazandıran sevgili Rekin Teksoy’u ya da. Veba salgınından kaçmak üzere bir araya gelen yedi genç kadınla üç genç erkeğin birbirlerine anlattıkları öykülerle, sohbet ve dansla (ve neler nelerle) geçen günlerin hikâyesini bugünlerin çorak insan ikliminden dönüp hürmet (ve eksiklenme) ile anmamak ne mümkün.

“CORONA” ve “BULAŞ”

“Covid-19” beni “bulaş” sözcüğü ile de tanıştırdı. Meslektaşım (hekim) bir akademisyen kendisi ile gerçekleştirilen mülakatta kullanıyordu. “Bulaşma”nın gerçekleştiği, virüsle bulaşık nesnelere ya da virüs bulaşmış/taşıyıcı olan kişileri ve bazen de eylemin kendisini ifade etmek üzere. Demek ki, “isim” niyetine. Evet; fiilden türetilmiş “isim-fiil”ler vardır (bunlar, ‘isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil’ olan “fiilimsi”lerdendir) ama “bulaş” isim olabilir

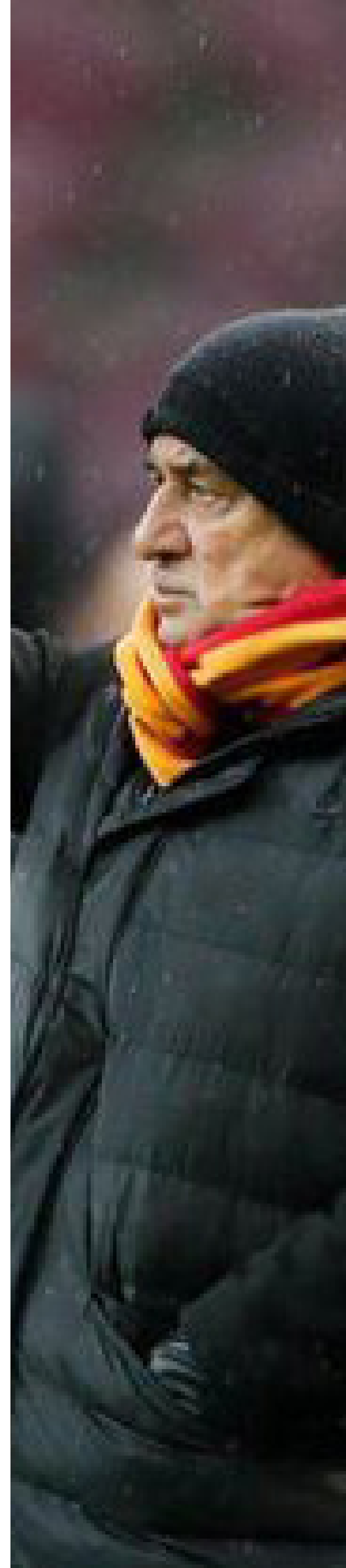

mi? Wikipedia'ya baktım, şöyle diyor: “Biyoloji ve tıpta ‘bulaş’, bir bulaşıcı hastalığın enfekte konakçıdan, doğal konaklardan, vektörlerden veya portörlerden başka canlılara geçmesine denir”. Burada da, bir eylemin/fiilin adı olarak anılıyor demek ki (meslektaşımınla hemfikir gibi). Peki, ben isim-fiile bir örnek vereyim: “tanış”, emir kipinde bir fiildir, “-ma” ekini aldığı anda bir “isim-fiil” (fiilimsi) olur: “tanışma”. Ya da, diyelim, “ayrıl”; -ık gelsin sonuna, olur isim-fiil: “ayrılık”. Bilmem aradaki farkı anlatabildim mi? Ha, şu da var; bazen de, emir fiillerinin sonuna gelen ekler onu isim-fiil değil, doğrudan müstakil bir isim haline getirir. “Kaz”ın -ma ekini aldığı anda “kazma” (ya da, “dol”dan “dolma”) olması gibi. (“Gözleme” sevdiğini söyleyen askerin kendisini “gözleme kulesi”nde buluşundaki hüsranda o bahisten.) Bir de şu; elimdeki hiçbir sözlükte (herhalde benim gibi eski kafalı olduklarından) “bulaş”a rastlamadım.

[Türk Tabipleri Birliği ‘Halk Sağlığı Kolu’ndan bir hekim arkadaşımız da “bulaş”ı kullanıyordu: “Şu an ne aşuya ne de tedaviye bel bağlayabiliyoruz. O yüzden korunmak çok önemli. Bulaş hızını engellersek ölüm sayısını engellemiş oluruz.” Ha bir de, “hapşuruk” var. Hapşırık ne zaman hapşuruk oldu? “Hapşu”, hapşırma sesi olarak anılıyor sözlüklerde; ama “hapşırık” duruyor —hapşuruk yok.]

“CORONA” ve PROFESYONEL FUTBOL

Fatih Terim, BJK maçı sonrası, kendilerinininki dahil bazı maçların seyircisiz oynanmasının (ertelenmemesinin) sporcuların ve doğrudan oyunla alakalı kişilerin sağlığının hiçe sayılması demek olduğunu çok haklı bir şekilde dile getiriyordu. Peki, futbolcular niye itiraz etmemişti? Edemez-

lerdi (yine Terim'e göre), zira, "sendika"laşmamışlardı —söylenmenin ötesine geçecek sözleri yoktu, olamazdı. (Terim'in ağzından "sendika" lafını duymak gerçekten hoş ve bir o kadar da şaşırtıcı idi.) Peki; sendika, çalışanın, işveren karşısındaki her türlü hakkını gözeten, mücadelesini veren ya da verme ehliyetinde; gücünü 'emek' konumundan alanların örgütü ise; demek, futbolcu, profesyonel düzeyde mesleğini icra eden, emeğini satan kişi ise, aynı Fatih Terim, nasıl oluyordu da, futbolcularının (bir hafta öncesi) gol sonrası asker selamına duruşunu meslekten sayıyordu? Nasıl oluyordu da, profesyonel futbolun icra edildiği (ve tuhaftır; neredeyse tüm oyuncuların yabancı olduğu) yerde, düpedüz mevcut iktidar ("şehitler tepesi") siyasetinin ve düz milliyetçiliğin yanında saf tutuluyordu? Eski Galatasaraylı ve verdiği sendikalaşma mücadelesi üzerine aforoz edilen Metin Kurt'u hatırlayan var mıydı? [Lakin, "birlik ve beraberliğe en ziyade ihtiyaç duyulan günlerde" herkesin gözetmesi gereken bir linç hattı olduğu da unutulmamalıydı herhalde.]

"CORONA" ve BİZ

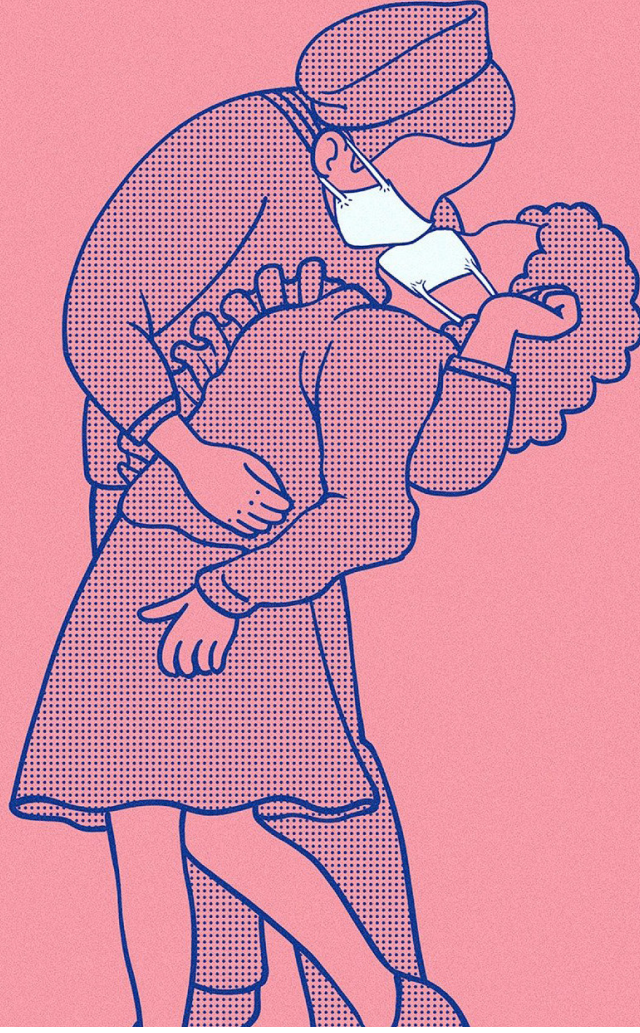
Dün [16 Mart 2020] t24'te çıkan haberde, 300 hekimin "corona virüsü/covid-19" salgınına ilişkin tüm bilim dünyasına açık mektubu yayımlandı. Ana fikri şu idi: 'Hiç oyalanmadan en keskin tedbirleri alın. Virüsün öylesine katlanarak giden bir yayılma hızı var ki, gecikerseniz üstesinden gelmeniz imkânsızlaşır. İşte, İtalya, 10 gün önce güçlü bir tepki verebilmiş olsaydı bugün ülkenin bütünüyle karantinaya alınması ile sonuçlanan vahameti yaşamazdı.'

Kuşkusuz, “keskinlik”ten, alabildiğine ve gerekçesiz insanları evlerine hapsetmek değil; son derece yaygın ve hızlı bir şekilde test uygulayarak (bkz. Güney Kore örneği) doğrudan ve gerçekçi bir şekilde virüsün yol alışını izlemek, gereğince önünü kesmek anlaşılmalıydı elbette. Bizde ise, tanısı olmayanın (testi uygulanmayan) gerçekte de olmadığı (“tanimaayrum!”) beyanı satıldı —ve herkes aldı. Tanımak istemediği dili “bilinmeyen dil” deyip bilmezden gelebilme, kendinden olmayanı “kart-kurt” deyip öğütebilme kolaycılığına ve geleneğine yaslanan hâkim kültürün insanı, elbet, cuma hutbesinde, “Kalabalıklara girmeyin!” diye cuma kalabalığına seslenebilen adamın temsil ettiği devlet zihniyetindeki samimiysizliği de görmezden geldi. Umreden dönenlerin dörtte üçü evlerindeki —güya— yalıtıma herkesle temas ede ede uğurlanırken, öğrenimleri tatil edilen üniversiteliler kalabalık güzergâhları takiple evlerine doğru yola çıkarıldı. Benzer koşullardaki tüm ülkelerde spor karşılaşmaları ertelenirken (ligler tatil edilirken) bizde ‘seyircisiz’ de olsa vazgeçilemedi. Sahadakilerin sağlığı değersizleştirildiği gibi, dışarıda kalabalık ortamlarda maç seyretme azminde olanların yaratacağı tehlike de hiçe sayıldı.

Hasılı; şeffaflığı zaaf olarak mütalaa eden, kamunun bilgilendirilmesini asla bir yurttaş hakkı (ve devletin sorumluluğu) olarak kabul etmeyen, kitabında “kamusallığa” yer olmayan devlet anlayışıyla ve dahi, elde avuçta olmayan (olanı da heba edilmiş) dayanışma ve kamusalılık/toplumsallık ruhu ile gelindi bugünlere; allah encamımızı hayreyleye —amin inşaallah!

**Kuşkusuz,
“keskinlik”ten,
alabildiğine
ve gerekçesiz
insanları
evlerine
hapsetmek değil;
son derece
yaygın ve hızlı
bir şekilde test
uygulayarak
(bkz. Güney
Kore örneği)
doğrudan
ve gerçekçi
bir şekilde
virüsün yol
alışını izlemek,
gereğince
önünü kesmek
anlaşılmalıydı
elbette.**

Korona ile dans

Bizim “bu günleri” yaşarkenki tutumumuz pek çok şeyi belirleyebilir. Denemeden bilemeyiz. Son olarak adına ister entropi, ister kaos, ister kargaşa diyin, olanları ister kuantum ile, ister dünyadaki üç beş aile ile ister akış ile ister mukadderatla açıklayın, bildiğim tek şey hareketsiz kalırsak ölürüz, henüz ölmemişsek de çürürüz.

AYTÜL HASALTUN

Bana kızabilirsiniz belki ama böylesi zamanları sevdiğimi söyleyebilirim. Gözle bile görülemeyecek küçüklükte bir virüs tarafından yok edilebileceğimiz gerçeği, bize önceliklerimizi ve aslında kim olduğumuzu yeniden gözden geçirme imkanı sunuyor.

Yağ kuyruklarının olduğu zamanları hayal meyal hatırlıyorum. Evcek, bir süre sonra hayatımızın akışı hep böyleymişçesine bir kabulde uyum sağlamıştık. Ayakları üzerinde durabilen ve bakkalın yolunu bilen bir çocuk olarak saatlerce kuyrukta beklemek benim işimdi. Tüm mahalle ile birlikte, bitmeyecekmiş gibi duran kuyruk zamanlarında beklemek, etrafımdaki dünyanın ne menem bir şey olduğu anlama yolculuğumda, büyük bir gösteri alanının seyircisi olmak demektir. Kızgın, mutsuz, korku ve endişe dolu idi büyükler. Ve elbette diğeri/diğerleri, yaşamda kalmak için önüne geçmek zorunda hissedilendi. Misal, çocuk olduğum için sırada öne alındığımı hiç hatırlamıyorum. Şimdi seneler sonra benzer bir ruh hali ikliminde gibiyiz. Bir farkla, artık çok daha güvensiz hissetmekteyiz. Kimilerinin baba diye andığı devletlerin, aslında bizlerden çok koruyup kolladığı başka çocukları

olduklarını az ya da çok hepimiz bilmekteyiz. Ben de iyi biliyorum ki şimdinin hükümeti bu sözünü ettiğim zamanları, o zamanın hükümeti şimdinin muhalefeti olan siyasi partiyi yıpratmak için gani gani kullandı, kullanıyor.

Yine de; bana kızabilirsiniz belki ama böylesi zamanları sevdiğimi söyleyebilirim. Gözle bile görülemeyecek küçüklükte bir virüs tarafından yok edilebileceğimiz gerçeği, bize önceliklerimizi ve aslında kim olduğumuzu yeniden gözden geçirme imkanı sunuyor. Makarna rafları boşalırken, kolonya ve maskeye ulaşım zorlaşırken, paket paket eve yığıldıklarımızla bir başkasının ulaşabilirliğini zorlaştırdığımızı bilmiyor olabilir miyiz? Evinde lavabosu olmayan yüzdelerin haberlerini beraber okuduk, markanaya sıra bile gelmiyor. Aslında bir kaç liralık bir malı on kat yirmi kat farkla alırken kimin cebini doldurduğumuzu bilmiyor olabilir miyiz? Fiyat artışı bizim sorumluluğumuz değil diyen eczacıların haberlerini de okuduk. Azaltılan emek gücü ile, hangi hak ve özgürlüklerimizin tırpanlanacağını bilmiyor olabilir miyiz? AVM'lerde azaltılan çalışma saat-

leri, çalışanların yıllık izinlerinden kesileceği bilgisini de okuduk. Eve kapatılan çocuğumuza bakıp, yavaş yavaş bilmenin bir hükmünün kalmayacağını öngörmüyor olabilir miyiz? Ki çocuk evde en az bir yetişkinle kalmak zorunda ve evde kalan yetişkin “uzaktan eğitim” modelinin aslında aktif bir katılanı olacak. Ve takdir edersiniz ki öğretmen-öğrenci ilişkisinin dinamikleriyle ebeveyn/öğretmen-öğrenci ilişkisindeki dinamikler aynı olmayacaktır ve bu her iki taraf için de ziyadesiyle yıpratıcı olabilir. Eğitim için yeni bir düzenleme getiriliyorken inanç/ibadet yol ve yöntemleri için herhangi bir önleyici uygulama olmaması da ayrıca düşündürücü elbette. Umreden dönenler, hali hazırda dolu olan öğrenci yurtlarına yerleştirilmiş, bu da bugünün haberi...O zaman soru şu; her şeyin bizim dışımızda olup bittiğine inanıp/ kabullenip başkasının bizim için yazdığı senaryolarda figüran/kurban gibi mi takılacağız yoksa kendi bencilliklerimizle yüzleşip -ki bilerek ya da bilmeyerek sistemi böylelikle onaylıyor oluyoruz- kendi hayatlarımızın kahramanı olabilmek için kollarımızı mı sıvayacağız?

Eski olanın sürdürülebilir olmadığı aşikar. Yeni inşa etmek zorundayız. Ve bunu yaparken yüzümüzü, zaten parçası olduğumuz doğaya dönerek ve birlikte yapmak zorundayız. Evet hijyen evet mesafelenme belki ama aklın ve duygunun dengesini bulmak, evde yaratıcılık ve sosyalleşme için de alan açmak, bütün gücümüzü temizlik için kullanmak yerine evlerimize başka bir açıdan bakıp yeniden evle ilişki kurmak, çoluğumuzla çocuğumuzla, eşimizle ya da her kim ile yaşıyorsak olunla/

onlarla bozulanları tamir edip daha sağlıklı ilişkiyi kurmak, uzun zamandan beri yapmak istediğimiz/sevdiğimiz uğraşlar için alan açmak, yüksek volumlu bol protein tozlu spor salonları yerine evlerimizde “nasıl hareket ederizi” araştırmak, birlikte “nasıl ve neyle doyarız” ın peşine düşmek önemli diye düşünüyorum. Panik halde makarna raflarını boşaltmak yerine, belki çocuğunuzla birlikte, yapımı hakkında hiçbir fikrinizin olmadığı makarna yapmayı araştırmak, denemek ve ortaya çıkanı, her ne çıkmışsa onu yemek ya da yememek seçimini birlikte yapmak, ezberci eğitim sisteminden daha çok fayda sağlayabilir. Birlikte yapma sürecinden neşe de duymuşsanız bağışıklığınız da kuvvetlenebilir. Delirmiş gibi soğana, sarımsağa ya da kelle paçaya saldırmanıza gerek yok. Ayrıca “yapmış/eylemiş” biri olarak uykunuz da sorunsuz olabilir. Ve hayat bu kadar basit, eşitlikçi ve daha az yıpratıcı olabilir. Ama elbette ilişki içerisindeyken diğerini duymak, diğerini görmek ve dili; yargılayıcı, yıkıcı bir ifadeyle değil de, bize hissettirdiği ve düşündürdükleri üzerinden anlayan ve şefkatli bir ifadeye evriltmek gerekir.

Ben bedeni, benliğin evi olarak gören ve bütün bilgi ve deneyimi bedenden gelen bir dans sanatçısı ve ruh sağlığı alanında ise yaratıcı sürecin tanıklığıyla, sanatın iyileştirici, koruyucu, dayanıklılığı arttırıcı gücüne kapı aralayanım. Daha önce “ev” fikri üzerine şunları yazmıştım, evde bol bol vakit geçirmek zorunda olduğumuz bu günlerde faydalı olabilir diye düşünüyorum. Ve bitirmeden şunu da söylemek isterim; bu bir süreç ve tüm süreçler gibi bu günler de bir gün bitecek. Ama bizim “bu günleri” yaşarkenki tutumumuz pek çok şeyi belirleyebilir. Denemeden bilemeyiz. Son olarak adına ister entropi, ister kaos, ister kargaşa diyin, olanları ister kuantum ile, ister dünyadaki üç beş aile ile ister akış ile ister mukadderatla açıklayın, bildiğim tek şey hareketsiz kalırsak ölürüz, henüz ölmemişsek de çürürüz. Bu bu kadar net, her şey için bol bol vakit varken, şapkalarınızı bir süreliğine çıkarıp, öncelikle kendiliğiniz, sonra eviniz ve ailenin ve en son ortak geleceğimiz üzerine düşünmenizi çok isterim. Çok sevdiğim bir kitabı buraya yeniden iliştiyorum. Başlamak için iyi bir seçenek.*

Bedeni ruhun evi olarak görmeyi seviyorum. Ruhunu ilk ve en temel aynı zamanda en basit yaşam bağımız olarak görmeyi sevdiğim gibi. Nefes al, nefes ver. Dışarıda olanı içeri al, içeride olanı dışarı çıkar, sakin ve olan değişimleri farkederek.

An'da Olmak/ Ruhun Evi Olan Beden

Bedeni ruhun evi olarak görmeyi seviyorum.

Ruhu ilk ve en temel aynı zamanda en basit yaşam bağımız olarak görmeyi sevdiğim gibi. Nefes al, nefes ver. Dışarıda olanı içeri al, içeride olanı dışarı çıkar, sakin ve olan değişimleri farkederek. Biliyorum; boş beyaz bir sayfadan bakınca çok indirgemeci ve bu haliyle fazlasıyla itici duruyor olabilir. Yol, herkes için zor, herkesin yolculuğu biricik ve kişiye özel. An'da Olmak yazılarını bunları hep aklımda tutarak yazıyorum.

Ev ile başladık oradan devam ediyorum; sözcüklerin etimolojik anlamlarına bakmayı da seviyorum. Nişanyan sözcükten ev'in anlamına baktığımda, yazar çok emin olmamakla birlikte "çevrili yer" olabileceği notunu da düşmüş. En büyük duyu organımız olan derimizle çevrili yer olması sebebiyle ruhun evi(nin)/mekanı(nın) beden olarak anlamam/ anlatmam artık çok daha yakın geliyor.

En basit haliyle düşünmeye devam ediyorum. Ev bana ne sağlar, diye soruyorum; ilk evlerimizin mağaralar ve ağaç kovukları olduğunu hatırlayıp, yırtıcılardan (bugünkü ve sizin için olan karşılıklarını size bırakıyorum müsadenezle

:)) korunmamızı yani güvenliğimizi sağlar diyorum. Mevzu bahsimiz iyilik, sağlık ya da dengeli bir yaşamsa eğer, ilk olarak güvendiğimiz bir evde, güvendiğimiz kişilerle evi paylaşmak çok değerli. Bunu derhal cebime koyuyorum.

Sonra düşünmeye devam ediyorum; evde hangi ihtiyaçlarım için alan buluyorum?

Beslenmem için alan var, mutfak. Arınmam/temizlenmem/kişisel bakımımı sağlayabilmem için alan var, banyo. Dinlenmem için alan var, yatak odası. Özgürce yaşamak için alan var, evimin salonu. Tüm bu alanlara geçmemi sağlayan koridor ya da hol var bir de. Beni yeni bir alana hazırlayan, belki bir soluklandığım, belki keşif duygumu geri çağıran, belki bilinmeyene doğru ilerlerken sıkıntı yaratabilecek... Ve biraz şanslıysak eğer içerisi ile dışarısını birbirine bağlayan balkon ya da bahçelerimiz var.

Nihayet esas meseleye geldik; evlerimizde beslenmek için mutfağa gidiyoruz, peki ruhumuzu nerede ve nasıl besliyoruz?

Evlerimizde arınmak/temizlenmek/kişisel bakımımızı sağlamak için banyoyu kullanıyoruz, peki ruhumuzu nerede ve nasıl arındırıyoruz?

Evlerimizde dinlenmek için, uyku için yatağımızı kullanıyoruz, peki ruhumuzu nerede ve nasıl dinlendiriyoruz?

Evlerimizde özgürce yaşamak için salonu kullanıyoruz, peki ruhumuz nerede ve nasıl özgürlüğünü hissediyor ve yaşama aktif olarak katılabiliyor?

Evlerimizde alanlar arası geçiş için hol ya da koridorları kullanıyoruz, peki ruhumuz nerede ve nasıl geçiş için hazırlanıyor?

Evlerimizde içerisi ile dışarısını birbirine bağlayan balkon ya da bahçelerimiz var, peki ruhumuz nerede ve nasıl doğa ile bağlanıyor?

Bu soruların cevaplarının da kişiye özel olduğunu unutmadan dileğiyle ve tüm kalbimle...

* Başka Bir Uygarlık İçin Manifesto, Nasıl Üretmeli, Nasıl Tüketmeli, Nasıl Yaşamalı-Fikret Başkaya (İlk basım 2016) Yordam Kitap

Mikroplarla birlikte yaşamak

Dünyanın en yoksul ülkelerinde ölümlerin yüzde 50'sinden fazlası mikrop kaynaklıdır. Gelişmiş ülkelerde bu oran yüzde 1 ila 2. HIV, sıtma, TB, solunum hastalıkları ile kolera, tifoid ve rotavirüs gibi hastalıklar yeterli kaynak ayrılması halinde tamamen önlenabilir hastalıklardır. Birinci (doğal) dünya herkese eşit davranırken ikinci (sosyal) dünya eşitsizlik temelinde işliyor.

GENCER ÇAKIR

17. yüzyıl düşünürlerinden Gottfried Wilhelm Leibniz'e göre bizler kıyıya vuran dalgaların çıkardığı sesi toptan işitiriz. Hâlbuki bu toptan ses, dalgaları oluşturan her bir su damlasının çıkardığı küçük sestene meydana gelir. Ne var ki bizler bu küçük sesleri algılayamayız.

Korona virüsün bir "dalga" olarak dünyada çıkardığı "ses" de böyledir. Tek tek vakaların "toplam etkisi" olarak bugün küresel bir salgının "dalga sesi"ni duymaktayız.

Dünyanın birinci gündemi artık covid-19; bu mikro-organizma bir "bela" olarak geçiyor TV ekranlarında. Fransa virüse karşı mücadelede "savaş" sözcüğünü kullanıyor. Sokağa çıkma yasağı, karantina, sosyal izolasyon... Son günlerde en çok işitilen sözcükler bunlar.

Lenin, Rusya'da 3 milyon kişinin ölümüne neden olan bir salgın sırasında, "Ya sosyalizm bitleri yenecek ya da bitler sosyalizmi" demişti.

Her ne kadar sosyal-kültürel bir alan içinde yaşadığımızı düşünüyor olsak da biyolojik varlıklar olarak doğanın belirlenimi altında olduğumuzu çoğu zaman unutuyor gibiyiz. Toplumsal bir varoluş ve bu varoluşun geleceği biyolojinin yasalarına sıkı sıkıya bağlı hiç şüphesiz. Lenin'in sorunu bu yalınlıkta ortaya koyuşu çok çarpıcı ve anlamlıdır.

Gelelim sadede: Bu yazıda mikroplarla olan sıkı bağımıza dair kısa bir hatırlatma yapmaya çalışıyorum. Bunu yaparken de Ölümçül Yakınlıklar (Metis, 2019) kitabının yazarı Dorothy H. Crawford'dan bolca istifade ediyorum.

Mikroplar gezegenimizde yaklaşık 4 milyar yıl önce ortaya çıkan ve evrimleşen ilk canlı formudur; "biz"den önce vardılar, "biz"den sonra da var olacaklar.

Mikropların sayısı diğer tüm organizmalardan fazladır. Ve tabii "mikrop" derken burada mikroskobik boyuttaki bakteri, virüs, tekhücreli organizmalar ile mantarlar kastediliyor.

Yeni doğan bir bebek, daha birkaç saat içinde, mikroplara maruz kalır. Mikropların çoğu varlığımız için gereklidir; ayrıca yine çoğu zararsız mikroplardır. Bunların sadece çok küçük bir oranı parazit olarak yaşarlar; dokularımızdan beslenirler ve hastalığa neden olurlar.

Mikroplar yaşamımız için vazgeçilmezdir. Maymunu atalarımızdan evrimleştiğimizden bu yana onlarla birlikte yaşamaktayız. Bedenlerimizi “sömürgeleştirmiş” durumdadır. Bakteriler, virüsler, mantarlar, tek hücreli canlılar ile ortak bir bedeni paylaşıyoruz. İnsan vücudunda 39 trilyon “insan dışı” hücrenin yaşadığı tahmin ediliyor. “İnsan” hücrelerin sayısı da takriben 30 trilyon kadar. Bu açıdan bedenlerimiz “insan” ve “insan dışı” mikro yaşam formlarından oluşmakta. Bu küçük canlıları çıplak gözle göremiyoruz.

Çoğu zaman bedenlerimizi tek parçaymış gibi görme eğilimindeyiz. Hâlbuki sayısız mikro canlı ile birlikte yaşıyoruz.

Yeni doğan bir bebek, daha birkaç saat içinde, mikroplara maruz kalır. Mikropların çoğu varlığımız için gereklidir; ayrıca yine çoğu zararsız mikroplardır.

Mikropları “iyi” ya da “kötü” olarak değerlendirmemiz tamamen mikroplarla kurduğumuz ilişkinin “değer-bağımlı” olmasıyla ilgilidir. Varlığımız için vazgeçilmez olduğunda “iyi”, ama tersine hastalıklara neden olduklarındaysa “kötü” olurlar.

Tersinden bakıldığında bu “değer-bağımlı” açıklama mikropları hiç bağlamaz. Onlar sadece kendi doğaları uyarınca hareket ederler; “iyi” ya da “kötü” olmaktan bağımsız olarak eyerler. Mikropların beyni yoktur; kasıtlı olarak “kötülük” yapma becerileri de.

**Mikropları
“iyi” ya da
“kötü” olarak
değerlendirmemiz
tamamen
mikroplarla
kurduğumuz
ilişkinin “değer-
bağımlı” olmasıyla
ilgilidir.**

Yılanlar, doğaları gereği ısırırlar; ama insanları zehirleyip ölümlerine neden olduklarında insanlar zehirli yılanları yok etmek zorunda kalırlar. Bu yönüyle insanların zehirli yılanları yok etmeye çalışması ya da “öldürücü” mikroplara karşı önlem alması bütünüyle insan bakış açısı ve değerleri ile açıklanabilecek bir şeydir.

Konuya tersinden de bakılabilir: İnsanlar yeryüzünü denetim altına aldıkça mikropların yaşam alanı işgal edilmiş oldu. Bu şekilde mikropların doğal döngüleri bozuldu. Şimdi de insanlar mikropların doğal döngülerini bozmalarının sonuçlarını yaşıyorlar. Mikropların yaşam ortamının sürekli bozulması kaçınılmaz olarak bizleri daha fazla mikropla daha fazla uğraşmak durumunda bırakıyor.

O zaman soruyu tersinden soralım: İnsanın doğayı değiştirip dönüştürmesi sürecinde inşa edilen (sosyal) “ikinci doğa” mikropların doğal yaşamları için ne kadar “iyi” ya da “kötü” oldu?

Dorothy H. Crawford şöyle diyor: “Serbest yaşayan organizmalar olan bakterilerin çoğu birbirine bağımlı kolonilerin bir parçasını oluşturur; bu kolonileri bozduğumuzda kendimizi de tehlikeye atmış oluruz.” Dikkat: Onları ve “kendimizi de”.

Küçük canlı formları mikroplar da insanlar da kendi doğaları uyarınca hareket etmekte-ler. Bitkilerle, hayvanlarla, sineklerle vs. iç içe yaşıyoruz. Karşılıklı bir bağımlılık içindeyiz. Dur durak bilmeyen bir temas ve karşılaşmalar; ilişki ve etkileşimler içinde birbirimizi etkiliyoruz. Birbirimiz üzerinde güç uyguluyo-

Mikrobun insana ve insanın mikroba yapabilecekleri bu iki varlık formunun doğal hakkı dâhilindedir. İnsanlar çiçek virüsünü yenebildi; ama o tarihe kadar bu virüs çok sayıda insanın hayatına mal oldu.

ruz. Zehirli yılanı yok etmeye çalışan insan örneğinde gerçekleşen şu oluyor: Yılanın doğal hakkı ile insanın doğal hakkı birbirini dışlamış oluyor. İnsanın yılan üzerindeki “hakkı”, insanın doğal gücünün uzanabildiği yere kadar uzanır. Aynı şey yılan için de geçerlidir.

Mikrobun insana ve insanın mikroba yapabilecekleri bu iki varlık formunun doğal hakkı dâhilindedir. İnsanlar çiçek virüsünü yenebildi; ama o tarihe kadar bu virüs çok sayıda insanın hayatına mal oldu. Örneğin sadece 20. yüzyılda çiçek virüsü dünya genelinde 300 milyondan fazla kişiyi öldürdü. Aslında virüs “kötü” olduğu için bunu yapmadı; virüs sadece kendi doğasına göre eyledi; olması gerektiği gibi. İnsanlar bu virüsü yenene kadar çiçek virüsü kendi doğal hakkını insanın gücü üzerine uygulamıştı. Sonra da insanlar kolektif güçlerini virüsün doğal gücü üzerine uyguladılar. Geç mi kalınmıştı? Hayır. Çünkü biz insanların evrim hızı mikropların çeşitliliği ve hızlı uyum sağlama becerileri karşısında çok ama çok yavaştır. Ayrıca 4 milyar yıl önce yeryüzünde ortaya çıkan bu minik yaşam formunu ancak 19. yüzyılın sonlarında keşfedebildik.

Mikrobun var olması ile “keşfedilmesi” arasında çok büyük bir zaman aralığı var. Mikropların gerisindeyiz ve bu gerçek kısa vadede değişmeyecek gibi. “(E)n azından kısa vadede,” diyor Dorothy H. Crawford, “ne yaparsak yapalım her zaman mikropların gerisinde kalacağımızı kabul etmek zorundayız.”

Mikroplar, kendileri dışındaki organizmaların “kim” ya da “ne” olduğuna bakmaksızın kendileri için uygun ortama gelip yerleşirler. İnsanların nasıl bir toplumsal ortamda yaşamakta oldukları mikroplar için hiç önem taşımaz. Onlar insanları doğal bir organizma olarak “görürler”. Ayrıca “ülke” bilmezler ve “sınır” tanımazlar. Çünkü doğada ülke de yoktur sınır da. Bu yönüyle mikroplar “herkese” ya da “her şeye” karşı “eşit”tir.

Doğal âlemdeki bu “eşitlik” sosyal âlemde yoktur. Örneğin mikroplara bağlı ölümlerin ana nedeni yoksulluktur. Dünyanın en yoksul ülkelerinde ölümlerin yüzde 50’sinden fazlası mikrop kaynaklıdır. Gelişmiş ülkelerde bu oran yüzde 1 ila 2 kadardır. HIV, sıtma, TB, solunum hastalıkları ile kolera, tifoid ve rotavirüs gibi hastalıklar yeterli kaynak ayrılması halinde tamamen önlebilir hastalıklardır.

Birinci (doğal) dünya herkese eşit davranırken ikinci (sosyal) dünya eşitsizlik temelinde işliyor. Öldürücü mikroplar ancak uygun ortam bulduklarında “öldürücü” olurlar. Eğer bir kentsel mekânda insanlar yetersiz besleniyorsa, kirli ve aşırı kalabalık gecekondularda yaşıyorlarsa, temiz içme suyuna erişimleri yoksa öldürücü mikroplar için açık bir hedef haline geliyorlar.

AIDS’in ortaya çıkışını hızlandıran bir faktör yetersiz beslenmeydi. 2015 yılında 36,7 milyon kişi AIDS’le yaşıyordu ve bunların da yüzde 70’i Güney Afrika’daydı.

Mikroplar coğrafi bölge ya da ülke seçmezler. Dünya genelinde bu oranların böyle dağılması tamamen “sosyal dünya”nın örgütlenme tarzıy-

Mikroplar, kendileri dışındaki organizmaların “kim” ya da “ne” olduğuna bakmaksızın kendileri için uygun ortama gelip yerleşirler. politikalarında bu yönde değişikliklere gidilmesi gerekiyor.

la ilgilidir, mikropların “öldürücü” olmasıyla değil!

“Zenginler” kötü yaşam koşullarını büyük ölçüde ortadan kaldırdıkları için en azından “öldürücü” mikropların tehdidine bir süre daha korunaklılar.

Tabii işin bir de toplumsal cinsiyet boyutu var. Mikroplar “kadın” ve “erkek” diye bir seçim yapmaz. Uygun ortam bulduklarında “saldırıya” geçerler. Daha doğrusu doğaları gereği eylerler. Ama eğer kadınlar erkeklere kıyasla daha yoksul ve eğitimsiz, ayrıca sağlık imkânlarına erişimde de sorunlar yaşıyorlarsa ister istemez mikroplara karşı açık bir hedef haline gelmiş oluyorlar. Günümüzde HIV virüsü erkeklere kıyasla kadınlarda iki kat daha fazla görülüyor.

Tabii işin bir de toplumsal cinsiyet boyutu var. Mikroplar “kadın” ve “erkek” diye bir seçim yapmaz. Uygun ortam bulduklarında “saldırıya” geçerler. Daha doğrusu doğaları gereği eylerler.

Mikropların değil de “sosyal dünya”nın bir seçim yaptığı ortada!

Mikroplar hayatımızı ve tarihimizi şekillendirirken bunu hiç şüphesiz “belli koşullar” altında yapmaktalar. Bu koşulları ise doğa değil “bizler” oluşturmaktayız.

Yine de ne yaparsak yapalım mikroplarla yaşamaya devam edeceğiz. Toplumsal örgütlenmemiz onların doğal yaşam ortamlarını bozduğu müddetçe mikroplar doğaları gereği “bizlere” tepki vermeye devam edecek.

Korona ve yaşlılar

Enfeksiyona yakalanan 60-70 yaşlarındaki kişilerin yaklaşık yüzde 3'ü, 70-80 yaşlarındakilerin yüzde 7-8'i, buna karşın 80 yaşın üzerindekiilerin yüzde 20-25'i korona virüsü enfeksiyonundan ölmektedir. Bu yüzden yaşlıların hem kendileri hem de aile üyeleri çok dikkatli olmalıdır.

İSMAİL TUFAN

Korona virüsünden ilk ölüm vakaları duyulduğunda, Çin'in Vuhan kenti birçoğumuza çok uzakta ve hatta adını ilk defa işittiğimiz bir diyar olarak göründü...

Hastalığın sebebi biliniyorsa, bundan sonraki sürece nasıl etki edilebileceği, hastalığın nasıl kontrol altına alınabileceği hakkında tasavvurlar vardır. Hastalık sebebi ile hastalığın kontrol altına alınması arasındaki ilişki, hasta iyileşme sürecine kendisinin de katkı yapabileceğine inanırsa, ideal bir durumdur. Ancak hasta değilsek, o zaman bir şey yapmaya da gerek yoktur.

Korona virüsünden ilk ölüm vakaları duyulduğunda, Çin'in Vuhan kenti birçoğumuza çok uzakta ve hatta adını ilk defa işittiğimiz bir diyar olarak göründü. Birçoğumuz “Bu filmi daha önce de görmüştüm” diyerek normal hayatını sürdürdü. Maçlarda hakemlere küfredildi, televizyonlarda derbi maçlar enine boyuna, derinliğine, tartışıldı, belediyelerde yolsuzluklara adı karışanlar tutuklandı, kadınlara cinsel taciz ve hayvanlara eziyet devam etti.

Zaten önce de olduğu gibi sadece Çinliler ölüyordu. Bu, onların kaderiydi; birçoğumuza korona virüsü böyle göründü. Çinliler her şeyi yiyor. Elllerine ne geçerse mideye indiriyor. Yemedikleri bir şey yok. Önce yarasan, sonra yılan, sonra bulaştığı söylendi. Daha sonra birçoğumuzun adını herhalde ilk defa duyduğu pangolinlerden geldiği söylendi.

Bir tanıdığım şu yorumu getirdi: “Madem pangolinden bulaşıyor, o zaman penguen yersinler. Pengueni de yerler, ancak Çin'de penguen yok.” Korona virüsünün yayılmaya devam etmesi ciddiye alınmadı. Nasıl olsa -hep olduğu gibi- buna da bilim bir çare bulurdu.

Avrupa Birliği, korona virüsünü ciddiye almadı. Zaten 9 Şubat'ta 637 ölüm vakasının hepsi Çin'deydi. Avrupalıların mutfağında ne yarasa ne de pangolin pişerdi. Korona, Çin'in ulusal sorunuydu. Dünya Sağlık Örgütü gelişmeleri takip ediyordu, ama diğer taraftan bunu pandemi olarak da ilan etmek için tereddüt ediyordu. İş işten geçtikten sonra korona virüsü enfeksiyonu pandemi ilan edildi.

Ardından ünlülerin koronaya yakalandığı haberleri ile halkı sakinleştirme süreci başladı. Şu artist, bu futbolcu, o devlet başkanının eşi de korona virüsüne yakalanmıştı. Neredeyse bu ya Çinlilere ya da ünlülere bulaşan bir virüs dercesine hareket edilmeye başlandı. Ancak korona virüsünün seçici olmadığı, herkese eşit mesafede durduğu çok hızlı gelişen bir süreç içerisinde anlaşıldı. Zengin-yoksul, ünlü-ünsüz, işveren-işçi ayırımını bilmeyen korona virüsü adeta dünya turuna çıktı. İlk kaygılananlar ekonomistler oldu ve hükümetleri uyarmaya başladılar. Korona virüsünün çıktığı dünya yolculuğunda "borsalara bulaşabileceği" ikazını yaptılar. ABD ve AB ilk defa biraz kaygılanmaya başladı. Halkı değil, parayı nasıl koruyacağını düşünen hükümetler, önlem almayı ihmal etti. Çin'den sonra Avrupa'da İtalya korona virüsüne teslim oldu. Ürkütücü haberler İtalya'dan gelmeye devam ediyor. Ancak diğer ülkelerde de ölümler hızla artıyor.

Biz, şimdiye kadarki süreci nispeten ucuz atlattık sayılır. Bundan sonrası ne olur, belli değil. Bu yazıyı kaleme alırken, korona virüs-

Pek çok kişi de şiddetin pornografisine, şiddeti tetikleyici etkisi nedeniyle ve travmatik içerikle şiddetin yeniden üretilmesine yol açtığı görüşüyle karşı ki haklılar kuşkusuz.

Toplumsal zihniyetin dönüşümünde sanatın rolünü gözden kaçırmak olmayacağı gibi sanatsal etkinliğe yönelik eleştiri ve ithamların bile bu zihniyet dönüşümüne, uzun vadede de olsa yapıcı katkısını görüyoruz.

süyle ilgili açıklama yapan Sağlık Bakanı Fahrettin Koca, ilk defa bir hastanın hayatını kaybettiğini söyledi. Hastanın 89 yaşında olduğunu, virüsü Çin temaslı bir çalışanından aldığı bilgisini paylaşan Bakan Koca, hasta sayısının 98'e yükseldiğini belirtti. Genel olarak yaşlıların risk altında oldukları bilinmektedir. Özellikle 80 ve üzeri yaştaki kişilerin korona virüsü enfeksiyonuna yakalanma olasılığı çok yüksektir. Enfeksiyona yakalanan 60-70 yaşlarındaki kişilerin yaklaşık yüzde 3'ü, 70-80 yaşlarındakilerin yüzde 7-8'i, buna karşın 80 yaşın üzerindekiilerin yüzde 20-25'i korona virüsü enfeksiyonundan ölmektedir. Bu yüzden yaşlıların hem kendileri hem de aile üyeleri çok dikkatli olmalıdır. Özellikle kronik kalp hastası, diyabet hastası, astım hastası yaşlılar hem kendilerini hem de aile üyelerini korumak için mümkünse evden çıkmamalıdır ve yaşlısı olan fertler de yaşlılarına virüsü bulaştırmamak için son derece titiz ve dikkatli davranmalıdırlar.

Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Gerontoloji Bölümü

Korona'nın faydaları

Güç ve zenginlik olarak eşitlenemediğimiz bir dünyada hastalık hepimizi aynı hizaya sokarak eşitledi. Futbolcusu, siyasetçisi, emekçisi demeden hepimizi aynı kaderde buluşturdu. Bu bakımdan koronanın birinci faydası eşitlik duygusunu gösterme potansiyelidir diyebiliriz.

FIRAT ÇAPAN

İnsanlık tarihinde bu tür salgınlar olmuş ve medeniyetler zaman zaman böyle krizler yaşamışlardır. Şu anki salgının bizi nasıl etkileyeceğini şimdiden tahmin etmek zor.

Ciddi bir tehdit olarak görülmeye başlanmasından beri tüm gündemimiz korona virüsü yada bilimsel adıyla Covid-19 oldu. Dost ziyaretlerinden kahve sohbetlerine haber manşetlerinden diplomasi gündemlerine varsa yoksa korona virüs. Türkiye’de de durum farklı değil. En bilindik bir gazetenin internet sitesine girin haberlerin neredeyse yüzde 80’i salgına ilişkin. Salgının insana dair öğrettiği bir şey de tehdit somut hale gelmedikçe ve insanlar salgının etkisini doğrudan yaşamadıkça tehdidi ciddiye almadıklarıdır. Bu hem İran örneğinde hem İtalya örneğinde ortaya çıktı. Ölümler başlayınca ancak o zaman virüs ciddiye alınmaya ve sert önlemler alınmaya başlandı. Buradan tehdit somut hale gelmedikçe insanların iyimser olmaya meyilli olduğu sonucuna varabiliyoruz. Türkiye’de de bu iyimserliğin daha çok İslami jargonla meşrulaştırıldığını görmekteyiz. Yakın çevremden abdest alanların virüsten korunacağına dair şeyler bile duydum. Sanırım bu iyimserlik insanların olumsuz duygulardan kaçmaya dair bir savunma mekanizması. İnsanlar kendilerini mutsuz eden duygulardan kaçarak gerçekliği de yadsımaya başlıyorlar.

İnsanlık tarihinde bu tür salgınlar olmuş ve medeniyetler zaman zaman böyle krizler yaşamışlardır. Şu anki salgının bizi nasıl etkileyeceğini şimdiden tahmin etmek zor. Bu virüsün yazın takip edeceği seyre de bağlı biraz. Ama her ne olursa olsun bu tür krizlerin her zaman bize öğrettiği dersler de var. Bu korona virüsü şimdiden insanlığa bazı şeyleri öğrettiği ve bunların salgının olumlu yanları olduğunu söyleyebiliriz. Tabii ki bu virüsün faydalı bir şey olduğunu ve Tanrının bir cezası olarak gören bir perspektiften değil. Ama kendimize yönelmeyi ve bazı şeyleri düşünmemizi sağlayan yönleri belirtmek gerek.

Salgının sanırım öğrettiği birinci ders Küre’nin Doğu-Batı, gelişmiş ve ya üçüncü dünya, zengin-fakir ayrımını gözetmeksizin hepimizin eşit olduğunu göstermesidir. İnsanlık güç ve zenginlik eşitsizliğin doruklarını

Nitekim bir ulus sınırı içerisindeki ihmal o yerle sınırlı kalmıyor ve tüm dünyada etkisi oluyor. Bu sebeple salgına karşı ulus ötesi bir ortak hareketle mücadele etme gereği ortaya çıkıyor.

yaşarken hastalığa karşı zayıflığı ve güçsüzlüğü yönünden inanılmaz bir eşitliği hissettiğini söyleyebiliriz. Hastalık sınır, ırk, gelişmişlik ve refah dinlemeden herkesi zayıflığından vuruyor ve bize biyolojik benzerliğimizi hissettirerek bedenene kadar eşit olduğumuzu gösteriyor. Güç ve zenginlik olarak eşitlenemediğimiz bir dünyada hastalık hepimizi aynı hizaya sokarak eşitledi. Futbolcusu, siyasetçisi, emekçisi demeden hepimizi aynı kaderde buluşturdu. Bu bakımdan koronanın birinci faydası eşitlik duygusunu gösterme potansiyelidir diyebiliriz.

İkinci nokta korona salgınının küresel ısınma gibi sonuç almak için ancak ortak hareket etmek gerektiği ve tekil devletler düzeyinde çözümünün imkansız olduğudur. Nitekim bir ulus sınırı içerisindeki ihmal o yerle sınırlı kalmıyor ve tüm dünyada etkisi oluyor. Bu sebeple salgına karşı ulus ötesi bir ortak hareketle mücadele etme gereği ortaya çıkıyor. Bu da tüm dünya devletlerinin işbirliği yapmasını zorunlu kılıyor. Çünkü bir ülke sınırlarında yapılacak ihmal hepimizi etkileyecek potansiyele sahip. Korona virüsünün bu bakımdan ikinci faydası dünya uluslarını işbirliği yapmaya zorlama potansiyeli ve ya Dünya Sağlık Örgütü gibi ulus ötesi kurumların güçlendirme potansiyelidir.

Üçüncü nokta bu salgının vahşi kapitalizme bir fren işlevi görmesi ve herkesi sürekli çalışmaya zorlayan sistemi biraz yavaşlatma ve insanların bu koşuşturmada durup biraz düşünmeye sevk etme potansiyelidir. Sürekli iş ve para kazanma zorunluluğuna dayalı sistem insanları ailelerinden ve birbirlerinden uzaklaştırdı. Şimdi çoğumuzu evimize tıkayan bu salgın biraz da bu koşuşturmada dinlenmemizi ve kendimiz üzerinde düşünmemizi sağlayabilir. Belki ailemizle sevdiklerimizle biraz daha vakit geçirmemizi sağlayarak iş koşuşturmasında ihmal ettiğimiz bazı değerleri bize hatırlatabilir. Bu potansiyelin bizim ülkede de etkisi olacaktır ama kapitalizmin yoğun yaşandığı ABD gibi ülkelerde daha fazla olacağı kesin. Virüs salgınının engellediği iş hayatından kalan boş vakitler oku-

mayı ertelediğimiz bir kitabı okumak, çoktandır izlemeyi istediğimiz ama izlemeye vakit bulamadığımız bir filmi izlemek ve ya diğer gün işe gitme stresi yaşamadan aile bireyleriyle beraber yemek yapıp güzel bir sofraya kurmak ve tüm akşamı beraber geçirmek imkanı bulabiliriz. Bu nokta basit görünse de önemli bir nokta. Nitekim, palyatif bakım biriminde uzun yıllar çalışan Avusturyalı hemşire Bronnie Ware deneyimlerinden yola çıkarak yazdığı “Ölmenin Beş Temel Pişmanlığı (The Top Five Regrets of the Dying) adlı kitabında insanların hayatlarının sonlarında çoğunlukla pişman oldukları noktalardan birisi olarak “Keşke bu kadar çok çalışmasaydım” serzenişini dile getiriyor. Belki de bu salgın ölüme yaklaşmadan bu konuda düşünmemizi sağlar.

Korku ve panik ruhunun her yeri sardığı bu zamanda bir nebze de olsun korona virüsünün faydaları üzerinde düşünmek bizi psikolojik olarak rahatlatır. Tabii bu salgının iyi bir şey olduğunu ima ettiğim anlamına gelmez. Elbette salgın başta sağlık olmak üzere ekonomik, sosyal ve politik sonuçları olacaktır. Ama her krizde olduğu gibi bu krizde bize bazı şeyleri öğretecek ve kendimiz ve dünya ve insanlık hakkında biraz daha düşünmemizi sağlayacak diye düşünüyorum.

Korku ve panik ruhunun her yeri sardığı bu zamanda bir nebze de olsun korona virüsünün faydaları üzerinde düşünmek bizi psikolojik olarak rahatlatır.

*Muhreç Araş. Gör. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi

Virüs zamanlarında toplumsal-ruhsal bağışıklık ve sınıf

Hepimizin sağlıklı olmaya ihtiyacı ve hakkı olduğu gibi, “toplumsal-ruhsal bir bağışıklık” için alternatif toplumsal düzenlere ihtiyacımız var. Bu ihtiyacın çağrısına kulak vermemiz gerektiğini düşünüyorum.

BARAN GÜRSEL

Kaygının tüm bu görünümleri -kuşkusuz başka şeylerle birlikte- bir şekilde onarılmayı ve yeniden inşa edilmeyi bekleyen toplumsal ilişki ve kurumlara işaret ediyor.

Korona virüsü salgınının toplumsal-sınıfsal boyutu üzerine düşünmenin bir yolu da bunu, yaşadığımız kaygıdan yola çıkarak yapmak.

Bana kalırsa bu türden, yaşamı, ilişkileri ve geleceği tehdit eden bir olgunun yarattığı “öznel” kaygı, yaslanacağımız toplumsal ilişkilerin ve kurumların hasarlı olduğu durumlarda, daha yoğun, ketleyici, bireyselleştirici ve bulaşıcı olabiliyor. Güncel toplumlarda yaslanabileceğimiz ilişki ve kurumlar bir yandan, gündelik-toplumsal

hafızaya dayalı, kendiliğinden kurulan, dayanışmacı ve paylaşımcı ilişkilerden; diğer yandan da canlı işçi sınıfı örgütleri, topluma yerleşmiş muhalif toplumsal örgütlenmeler ve devletin hayatı daha yaşanabilir ve adil kılacak işlevlerinden oluşuyor. Bu ilişki ve kurumların sermaye birikiminin “ihtiyaçları” için ve/veya siyasi otoriterleşme eğilimleriyle ciddi ölçüde tahrip edildiği ve bizim bunları yenilemekte epey zorlandığımız güncel koşullarda, virüsün yarattığı tehditle harekete geçen kaygılarımızın bu ilişkilerdeki “yetersizliklerden” beslenerek büyüyebildiğini düşünüyorum. Bu kaygı bazen, düşüncenin “belli bir anda” donması, sabitleşmesi ve bedenin hareketsizleşmesi veya tekrarlayıcı acil hareketlere yönelmesi şeklinde; bazen, çıkış ihtimallerinin ve geleceğin düşünülemez olması şeklinde; bazen, toplumsal gerçekliğin ve kaygının inkâr edilmesi veya başkasında “yakalandığında” değersiz veya zararlı addedilmesi şeklinde; bazen de oluşan aciliyet hissiyle birlikte kontrolü kural/sınır tanımayan otoriter öznelere devretme arzusu şeklinde veya başka şekillerde görünür olabiliyor.

Kaygının tüm bu görünümleri -kuşkusuz başka şeylerle birlikte- bir şekilde onarılmayı ve yeniden inşa edilmeyi bekleyen toplumsal ilişki ve kurumlara işaret ediyor. Yani, kaygıyı ve kaybı ne şekilde deneyimlersek deneyimleyelim, temel bazı ihtiyaçlarımızın benzer olduğunu da hatırlatıyor. Hepimizin sağlıklı olmaya ihtiyacı ve hakkı olduğu gibi, “toplum-

Şimdiden dünyada ve Türkiye’de hızla üretilen duygu-fikir, kamusal-bilimsel nitelikli bilgi, talep, grev, eylem ve tartışmaların açık ya da örtük olarak eşitlikçi/eşitleyen özellikte olanları, böyle bir toplumsallaşmanın, bağın ve stratejinin tamamına erip ermemesi tabii ki birçok koşula bağlı güncel kökleri olarak düşünülebilir.

rı, böyle bir toplumsallaşmanın, bağın ve stratejinin -tamamına erip ermemesi tabii ki birçok koşula bağlı- güncel kökleri olarak düşünülebilir.

Tek özelliği değil ama -hem genel olarak hem de salgınla ilişkimiz açısından- kayda değer bir özelliği kapitalist olmak olan toplumsal düzenlerimizin “toplumsal bağlılık” ilkesi çerçevesinde yeniden kuruluşunda önemli bir rolü olan ve olacak olan işçi sınıf mücadelesine değinmeden de bu alternatif toplumsallaşmadan söz etmek mümkün değil. Bu değişimi, Gazete Duvar’da yayımlanan ve özellikle ufuk açıcı olduğunu düşündüğüm Ümit Kıvanç’ın “Nasıl bir dünyaya döneceğiz?” yazısına ufak bir eleştiri getirerek yapmak isterim.

İlgili yazıda olduğu gibi işçi sınıfının eğitilmiş, vasıflı, meslek sahibi kesimlerini “orta sınıf” olarak tanımladığımızda, işçi sınıfı örgütlerinin sınıfın güncel kesimlerine doğru kendini genişletme sorumluluğunu ve

sal-ruhsal bir bağlılık” için alternatif toplumsal düzenlere ihtiyacımız var. Bu ihtiyacın çağrısına kulak vermemiz gerektiğini düşünüyorum. İster “panik”, ister “inkâr”, isterse bazı referanslara (duygusal, düşünsel, bilimsel, kurumsal, vb.) tutunmaya çalışan pozisyonda olalım, ortak ihtiyacımız öncelikle, eşitlikçi ve dayanışmacı kurum ve ilişkileri düşleyebilmek, sonra bunları tasarıma, onarıma ve yeniden inşa eylemlerine dönüştürebilmektir. Bu “toplumsal” eylemler, fiziken birbirimizden ayrı durmamızın gerekebileceği bir düzende, duygu ve düşüncelerimizi farklı şekillerde buluşturmanın ve toplumsallaştırmanın olanaklarını bulmakla gerçekleşecektir diye tahmin diyorum. Şimdiden dünyada ve Türkiye’de hızla üretilen duygu-fikir, kamusal-bilimsel nitelikli bilgi, talep, grev, eylem ve tartışmaların açık ya da örtük olarak eşitlikçi/eşitleyen özellikte olanları,

Salgın zamanları ve sonrasını kuracak tek güç işçi sınıfı olmayabilir ama bu dönemde bu gücün, yıkıcı, onarıcı ve yeniden inşacı kapasitesini tartışmalarımıza daha çok getirmeliyiz diye düşünüyorum.

daha önemlisi, işçi mücadelesinin kapitalizmi bertaraf etmekteki rolünü gündem dışı bırakmış oluyoruz diye düşünüyorum. Dolayısıyla işçi sınıfının farklı kesimlerinin, virüs ve kapitalizm karşısında kökten farklı çıkarlara sahip gruplarmış gibi görüyoruz. Bir yandan işçi sınıfının orta sınıf görünümlü kesimine ve orta sınıflara, gerçekçi görünmeyen ve bağımsız bir güç (ve tüm hayal kırıklığını da üstlenme sorumluluğu); bir yandan da sınıfın yoksul kesimlerine, “dışarıdan” ve eksik müttefiklerle tamamlanması beklenen bir görev (yoksul emekçi kesimlerin dünyanın ezilenleri kimliğinde buluşup dünyayı değiştirmesi) yüklemiş oluyoruz.

Hâlbuki yaşamını idame ettirmek için çalışmak zorunda olan göçmen ya da AVM çalışanı, sağlık personeli ya da fabrika çalışanı, katık atık toplayıcısı ya da çevirmen, her kesimden işçinin katılımını sağlayarak, onlara ve topluma, kapitalizmsiz ve her türden tehtide karşı

bağışıklık geliştirmeye daha müsait toplumlar hediye edebilecek işçi sınıfı örgütlerine ihtiyaç var. Salgın zamanları ve sonrasını kuracak tek güç işçi sınıfı olmayabilir ama bu dönemde bu gücün, yıkıcı, onarıcı ve yeniden inşacı kapasitesini tartışmalarımıza daha çok getirmeliyiz diye düşünüyorum. Bunu da sadece, aklımıza, işçi sınıfı oluşumunun “uygar” aşamasını ve bu aşamaya odaklanan örgütlenmeleri (işçileri grup yapan sendika, dernek, platform, vb.) getirerek değil, aynı zamanda, sınıf oluşumunun “uygarlık sonrası”, yani toplumu yıkacak/kuracak “sembolik/etik” aşamasını hayal etmeye çalışarak ve sınıf örgütlerinin bu aşamayı canlandırabilecek alanlar olarak düşünüp tasarlayarak yapabiliriz.

Covid-19, kapitalizm ve küresel çaresizliğimiz

Çin'den yayılan virüsün biyolojik silah olmasından tutalım, virüsün olmadığına, hatta mevcut durumun ırkçılığın türlü halleriyle açıklanmasına kadar korkunun rasyonel olarak kabul edilmesinden önce gerçeği büken yaklaşımların nedeni kontrolü elinde tutan ulus devletlerin irrasyonelliğidir.

EŞREF AVCI

Çin kaynaklı Covid-19 geçen yılın aralık ayı itibarı ile ortaya çıkmış ve kontrol edilemeden yayılmış bir virüs türü olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Bununla birlikte hızlı bir biçimde ve küresel ölçekte yayılmış olan virüs üzerinden oluşan/yaratılan yeni tip bir korku dalgası ile karşı karşıyayız. Virüsün ortaya çıktığı zaman dilimi kapitalizmin krizini henüz atlatamadığı üstelik geçici değil kalıcı sistemik krizinin ticaret savaşları ile ivmelendiği zaman dilimi aynı. Amerika-Avrupa kapitalizmi Covid-19'un Çine olan maliyetini ve çıkmazını hesaba katarak ticaret savaşlarının kazananlarının kendileri olduğu sanısına kapılarak kısa süreli bir sinik zafer narası atmakta beis görmediler. Ancak amiyane deyimle "kazın ayağının böyle olmadığı" çok kısa süre içerisinde ortaya çıkarak, İtalya başta olmak üzere virüs bugün itibarıyla 130 ulus devlete yayılmış durumda. Dolayısıyla bu durumu Çin'in kapitalist gelişiminin önüne konulmuş bir takoz olarak değerlendiren rakip kapitalistler ve onların ulus devletlerinin, Covid-19 silahının kendilerine döndüğünü anlamaları için kısa bir zaman aralığının geçmesi gerekiyordu.

Burada kapitalizmin virüslerden daha tehlikeli ve hatta virüslerin üretim sistemi olduğunu iddia edeceğim. Kapitalizmin temel karakteristiği; eşitsiz, dengesiz, adaletsiz yapısı ve bunun doğal sonucu ise insanlık ve ekoloji düşmanlığıdır. Yaptığı hemen her şey kâr maksimizasyonu üzerinden şekillenir. Toplumsal ihtiyaçlar değil aksine bireyin ihtiyacı olmayan metayı üretilip bireyin ihtiyacı haline getiren kendinden menkul ideolojik üretim zinciri kurar. Bu bireye ait olmayan üretim zincirinin en önemli parametresi de bireyin hem yaşadığı topluma hem de yaşadığı ekolojiye karşı kayıtsızlığıdır. Kapitalizmin virüs özelinde dikkate alınmayan yanı, klişe haline getirilen komplocu teorilerin yol gösterdiği aczin ve vahametinin görünür olmaktan çıkarılmasıdır. Komplo teorilerinin dolaysız sonucu da panik haline getirilen toplumsal yaşamdır. Amaçsa panik üzerinden korku zincirine bağlı kalmalarının sağlanmasıdır.

İnsan doğası itibarıyla ölümlü varlıktır ve ölümden kaçınabilecek mekanizmaları gerek psikolojik ve gerekse fiziki yaşamında kurar. Ancak bu kurulum belirli bir toplumsal yaşamın içerisinde gerçekleştirildiğinden, yaşadığımız toplumların siyasal-ekonomik-ideolojik nitelikleri korkunun giderilme biçimlerini de belirler. Yani bugünkü toplumsal yaşamları kontrol eden kapitalist devletler korkuyu kontrol etme araçlarını da elle-

Toplumsal alanın bilgiden muaf bir biçimde kurulması ile birlikte spekülâtif söylemin korkuyu besleyecek mekanizmalar ile sahaya sürülmesi ile yaratılan belirsizlik halinin siyasal getirisi çeşitli diktatörlük biçimleridir.

korkunun yönlendirilmesini önceler. Çın'den yayılan virüsün biyolojik silah olmasından tutalım, virüsün olmadığına, hatta mevcut durumun ırkçılığın türlü halleriyle açıklanmasına kadar korkunun rasyonel olarak kabul edilmesinden önce gerçekliği büken yaklaşımların nedeni kontrolü elinde tutan ulus devletlerin irrasyonelliğidir.

Toplumsal alanın bilgiden muaf bir biçimde kurulması ile birlikte spekülâtif söylemin korkuyu besleyecek mekanizmalar ile sahaya sürülmesi ile yaratılan belirsizlik halinin siyasal getirisi çeşitli diktatörlük biçimleridir. Korkunun ne türden olursa olsun yönetimi siyasal olarak diktatörlüktür. Belirsizliğin siyasal karşılığının dolaysız sonucu ortaya çıkan sordundan daha çok belirsizliğin yarattığı/yaratıldığı iklimin kontrolüdür. Yani virüsün kontrolü korkunun kontrolünden sonra gelmelidir.

Virüse karşı alınması gereken tedbirlerin bilinçlendirme, korunma, teşhis ve tedavi evrelerinin ve bunların altyapılarının nerdeyse olmadığı, virüsün kapıların kapatılması ile kontrol altına alınma çabası bu anlamda olsa olsa ticaret savaşlarının virüs özelindeki devam ettirilmesidir. Günümüzde öncelikli olarak sınırları kapatmak, insan ve meta geçişini engellemek, üretim döngüsünün engellenmesinden daha çok ulusal burjuvaziler ve onların bürokratlarının hegemonyaları ile ilgili daha çok sorun yaratacaktır.

rinde bulundurulur. Aslında birey korkularından arınamaz yerine yeni korku biçimleri ikame edilir. Korkunun akacağı yeri devletin belirlediği ve devletin kapitalizmin ihtiyaçlarına göre dizayn edildiği bir toplumsal alan üzerinde, korku öngörülemez bir nedenler zincirine bağlı olduğundan paniğin önünü açar. Birey korkusuna neden olan şeyi din ile ya da ideoloji ile bir yere kadar doldursa da, belirsizlik hakikat haline geldiği için alınan tedbirlerin kendisi virüsün kontrolünü değil

Üretim küresel ölçekte azalırse yerel ölçekte artması gereken üretimin koşulları ortaya çıkar ancak korkunun kapatılmayı gerektirdiği bir ortamda yerel ölçekte de üretim söz konusu olamaz, çünkü günümüz kapitalizmi bütünüyle uluslararası bir sistemdir, mal ve hammadde tedariki olmadan üretim olamayacağına göre mevcut sistemin uzunca bir süre yürümeyeceği ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla kapanan kapılar yeniden açılıp mal ve hammadde kaynaklarına erişim sağlanacaktır.

Dolayısıyla kapitalizmin açmazı devam edecektir. Virüs ile ilgili kontrol ise toplumların kontrollerini gerektirecek tarzda yapılacaktır. Mal ve hammadde tedarikinin kapıların açılmasını sağladığı sistemin kazanımı toplumların kontrolüdür. Evden çıkmamak dokunmamak, değememek insani özelliklerin yıkımını da beraberinde getirecektir.

Küresel kapitalizm koşullarında “sağlığa ulaşımın insani bir hak” olduğuna dair toplumsal kabul söz konusu değildir. Sınıf mücadelesinin bugünkü seyri üzerinden değerlendirecek olursak; ezilenler tümüyle, parasız sağlık hakkından dışlanmışlardır. Dünya ölçeğinde sağlığın özelleştirilmesi yani kapitalistleştirilmesi hem sağlık çalışanlarının özerliğini yok etmiş ve hem de sağlığa erişim hakkının gasp edilmesi ile sonuçlanmıştır. Sağlık çalışan-

Üretim küresel ölçekte azalırse yerel ölçekte artması gereken üretimin koşulları ortaya çıkar ancak korkunun kapatılmayı gerektirdiği bir ortamda yerel ölçekte de üretim söz konusu olamaz, çünkü günümüz kapitalizmi bütünüyle uluslararası bir sistemdir, mal ve hammadde tedariki olmadan üretim olamayacağına göre mevcut sistemin uzunca bir süre yürümeyeceği ortaya çıkacaktır.

Dünya ölçeğinde sağlık sistemlerinin özelleştirildiği/paraya tedavül edildiği bir zemin haliyle virüsün yayılmasının kontrol edilemeyeceğini gösterir.

pasitelerinin böyle bir virüsü kontrol edebilecek kapasitede olmaması devletlerin aldıkları vergilerin sağlık hakkını ihlalden başka bir anlam taşımayacaktır.

Dünya ölçeğinde sağlık sistemlerinin özelleştirildiği/paraya tedavül edildiği bir zemin haliyle virüsün yayılmasının kontrol edilemeyeceğini gösterir. Diğer yandan ezen sınıfların korunaklı alanlarda yer bulma çabalarına rağmen bu virüsün eşitlikçi bir yanı var; herkese bulaşıyor ve veba gibi sınıfsal ayırım yapmadığını da gösteriyor. Ezenlerin bu virüsten muaf olmaması bir kısmının ölmesi ezen sınıfın sağlık olanaklarını paylaşacağı anlamına gelmez. Bir kaç gün önce bir Alman firmasının çalışmalarını ve patentini satın almaya çalışan Trump'ın küstahlığı ezen sınıfların dertlerinin virüsü değil kârı ve insanlığı kontrol olduğunu net bir biçimde önümüze koymuştur. Virüse karşı aşının ya da diğer tedavi olanaklarının geliştirilmesi için en önemli engel yine özel şirketlerin maliyet ve kar hesaplarına takılıp kalmaktadır. Kamu sağlığı ile ilgili önemli bir sorunun özel firmaların maliyet kâr hesabına göre dizayn edildiği bir toplumsal sistemde ezen sınıflarda hırslarından ve alıklıklarından dolayı ölümlerden muaf değildir. Ancak ölüm yine ezici bir yoğunlukta ezilenlere misafir olacaktır.

Tarihsel olarak kapitalizmin üretim-yönetim sisteminin sürekliliğini düşünüp, devletleri ve üretim sistemlerini bu hissiyata göre dizayn ettikleri kuşkusuz doğrudur, ancak yine tarihsel olarak bu hesabın maliyet kar hesabına takıldığını rasyonel düşünüp irrasyonel davrandığı çoklu ör-

larının özerkliğinin yok edilmesi, bilimin ezilenler lehine araştırılmasının (aşı vd. önlemler gibi) olanaklarını yok etmiş, sağlık çalışanları bir bütün olarak sistemin aparatı durumuna düşürülmüşlerdir. Böylesi salgın ve benzeri durumlara göre dizayn edilmeyen kamusal yaşamın pratik sonucu her şeye para gözü ile bakan kapitalist pisliklerin virüs gibi üremeleri olmuştur/olmaktadır. Mevcut haliyle ne acil servislerde, ne yoğun bakım ünitelerinde ve ne de hastanelerin yatak ka-

Virüsün panzehiri bu anlamda kapitalizmin yıkımının sağlanmasındadır. Bu salgın ulus devletler için yeni kontrol olanakları yaratsa da, ezilen sınıflar için muazzam alternatiflerde yaratacaktır.

nakları yaratsa da, ezilen sınıflar için muazzam alternatiflerde yaratacaktır. Sosyalizmin güncel elzem bir alternatif olduğu mutlaka dillendirilmelidir, kıyas çok öğreticidir. Küba'daki kanser aşısı fiyatı ile markette aldığımız kolonya, tuvalet kağıdı vd. elzem malzemelerin fiyatlarını kıyaslamak yeterlidir. Küba eksiklerine rağmen kapitalizme direnen bir coğrafyadır. Ürettiği kanser aşısının 1 Dolar gibi komik fiyata satıldığı bir dünya da kapitalizme tahammül etmek hepimizin utancı olmalıdır. Birbirimize dokunmanın, tokalaşmanın, sarılmanın vd. insani özelliklerimizin virüs özelinde kapitalizm vesilesiyle ötelenmesi ve belki de uzak gelecekte bu insani özelliklerimizin ortadan kalkması üzerine düşünülmesi gerektiğin hatırlatmak isterim.

neklerle sabittir. Kapitalizm tek tek kapitalistlerin iradelerinden bağımsız olarak irrasyonel bir sistemdir. Dolayısıyla sistemi yok edecek olanaklar yaratılmadan onun tekil rasyonalitelerinin gerçekleşmesi söz konusu edilemez. Kapitalizmin rasyonalitesi eğer kabul edecek olursak korku üzerinden sistemin döngüsünün sağlanmasıdır. Bunu savaşla, virüsle, çürümeyle vs. yapmanın yeri ve zamanı dışında niteliksel bir farkı yoktur.

Virüsün panzehiri bu anlamda kapitalizmin yıkımının sağlanmasındadır. Bu salgın ulus devletler için yeni kontrol ola-

Sağlık Bakanlığı'na korona soruları: Testler yetecek mi?

Umreden dönen 21 bin vatandaşımız ile birlikte, risk bölgelerinden yurda dönen veya önümüzdeki günlerde dönecek 3 bine yakın vatandaşlarımızla ilgili alınacak olası senaryolar konusunda gerekli planlanma yapıldı mı? Toplamda 25 bini bulabilecek bu vatandaşlarımızın gerektiği takdirde testlerinin yapılabilmesi için gerekli sayıda test kiti mevcut mu?

ERGİN KOÇYILDIRIM

Görünen o ki, Sağlık Bakanı, Bilim Kurulu üyeleri ve konunun uzmanları uzun mesai saatleri sonunda salgını kontrol altına alacak birtakım önlemler ve aynı zamanda mücadele teknikleri üzerinde takdir edilecek boyutta çalışıyorlar.

Küresel korona virüsü pandemisi bütün hızıyla devam ederken, hastalıktan etkilenen ülke ve hastaların sayısı hızla artarken, 10 Mart itibarıyla, Türkiye’de hâlâ vaka görülmemiş olması ile ilgili kişisel görüş ve endişelerimi Amerikan National Interest dergisinin daveti üzerine kaleme almıştım. Bu makale, özellikle konu hakkında kafalarda o ana kadar oluşan soru işaretlerine odaklanmakta ve cevap aramaktaydı. Makale yayına girdiği anda, yerel saat ile bir sabaha karşı basın toplantısıyla da Sağlık Bakanı Fahrettin Koca Türkiye’nin ilk korona virüsü vakasını duyuruyordu.

Bugün, yazının ve ilk vakanın duyurulmasının üzerinden yaklaşık 6 gün geçti. Toplam vaka sayısı 16 Mart itibarıyla 47 oldu. Bir günde tanısı konan 29 hasta ile de, Türkiye’de bir gün içinde en çok artışın olduğu gün 16 Mart’tı. Yine aynı gece, Ahmet Hakan’ın yönettiği Tarafsız Bölge programında Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu üyesi Profesör Doktor Ateş Kara’nın açıklamalarını izleyince bir hekim olarak kafamda yeni birtakım soru işaretleri oluştu.

Görünen o ki, Sağlık Bakanı, Bilim Kurulu üyeleri ve konunun uzmanları uzun mesai saatleri sonunda salgını kontrol altına alacak birtakım önlemler ve aynı zamanda mücadele teknikleri üzerinde takdir edilecek boyutta çalışıyorlar. Ancak halen Sağlık Bakanımızın Twitter hesabı dışında, kesin ve net bilgi alabileceğimiz resmi bir internet sitesi yok. Sağlık Bakanlığı internet sitesi bakanın açıklamalarından çok sonra güncellenmekte, Twitter sayfası da bakanın bu açıklamalarını retweet ederek halka bilgi vermekte. Vaka sayısı dışında hiçbir istatistik halk ile paylaşılmıyor ve konu ile ilgili kanımca gereken şeffaflık henüz sağlanabilmiş değil. Son açıklamalar ve Profesör Doktor Ateş Kara’nın televizyondaki açıklamaları üzerine kanımca cevaplanması gereken yeni sorular şöyle:

Programda Bilim Kurulu Üyesi Kara, bugüne kadar 8 binden fazla korona virüsü testi yapıldığını söyledi. Sağlık Bakanı da ilk vakayı açıkla-

Hızlı test için kullanılan testleri üreten firmalar neler?

madan 2 gün önce yaklaşık 2 bin 500-3 bin testin yapıldığını söylemişti. Bu da yaklaşık son 8-9 günlük sürede ülke çapında, kabaca 5 bin testin yapılmış olduğu ve ortalama günde 500 testin yapılıyor olması demek. Bu, Türkiye çapındaki şüpheli vakaları belirlemek için çok az

bir sayı değil mi? Acaba Sağlık Bakanlığı Türkiye’de yapılan test sayısını günlük olarak paylaşabilir mi? Amerikan Washington Üniversitesi Viroloji Departmanı günde 2 bin test yapabildiklerini ve yaklaşık yüzde 7 vakada testin pozitif olduğunu bildiriyor. Testin yapıldığı ülkeye göre bu sonucun değişeceğini bilmemize rağmen, yapılmış toplam 8 bin testten sonra, sadece 47 pozitif vakanın çıkmasıyla bu oranın yüzde 0.6 olması, beklenen bir durum mudur?

Dr. Kara hastalığın testinde iki ayrı testin var olduğunu açıkladı. Bunlardan yerli üretim olan ve 90 dakika gibi kısa bir sürede sonuç verdiği için hızlı test ismi verilen testin, ilk vaka açıklanmadan önce, Sağlık Bakanımız tarafından tanı konulmasında kullanılan rutin test olduğu açıklanmıştı. Profesör Doktor Kara, bu hızlı test, negatif çıktığı anda hastanın kesin negatif olarak kabul edildiğini, ancak pozitif çıktığı zaman da tanıyı doğrulamak için, sonucu daha uzun sürede alınan diğer PCR testinin yapıldığını söyledi. Buna tıpta yalancı pozitiflik diyoruz. Eğer hızlı testte yalancı pozitiflik varsa vakayı atlamamak ve kesin tanı koyabilmek için testi yenilemek çok akılcı bir yaklaşım. Ancak bir de yalancı negatiflik durumu var. Dr. Kara açıklamasında hızlı test ile negatif bulunan herkesin negatif kabul edildiğini söyledi. Ancak Çin ve diğer ülkelerde yapılan hızlı testlerde yaklaşık yüzde 3 oranında yalancı negatiflik olduğu söylenmiş. Yalancı negatiflik ile ilgili ellerinde bir sayı var mı? Testi negatif olduğu halde daha sonra hastalık bulgularıyla doktora başvurmuş hasta var mı? 8 Aralık 2019 tarihinde Çin’de rapor edilen ilk hastanın üzerinden yaklaşık 3 ay geçmesine rağmen hiç pozitif hasta tespit edilememiş olması bu sebepten olabilir mi?

Hızlı test için kullanılan testleri üreten firmalar neler? Ulusal Virüs Laboratuvarı’nda geliştirildiği söylenen bu testlerin endüstriyel ortakları kimler? Eğer 10’dan fazla ülkeden bu testi ithal edebilmek için teklif geldiyse, bu test ve üreticileri hakkında bilgi sahibi olmamız sağlanarak bizlere de övünme fırsatı verilemez mi?

Umreden dönen 21 bin vatandaşımız ile birlikte, risk bölgelerinden yurda dönen veya önümüzdeki günlerde dönecek 3 bine yakın vatandaşlarımızla ilgili alınacak olası senaryolar konusunda gerekli planlanma yapıldı mı? Toplamda 25 bini bulabilecek bu vatandaşlarımızın gerektiği takdirde testlerinin yapılabilmesi için gerekli sayıda test kiti mevcut mu?

Şüpheli vakalarla ilgilenen sağlık çalışanlarının kendilerini nasıl koruduklarına dair daha fazla bilgi verilebilir mi? Bu çalışanlar, özellikle hasta kişilerle ilgilenen sağlık çalışanlarının kişisel korunma şekilleri, özel maske ve koruyucu kıyafetleri yeterli mi? Sağlık personeli arasında tespit edilmiş korona virüsü vakası var mı?

Türkiye’de toplam kaç yoğunbakım yatağı mevcut? Ülkemizde toplam kaç ventilatör (solunum cihazı) var? Beklenenin üzerinde hastanede takibi gereken hastalar ve solunum cihazı ihtiyacı olabilecek hastalar için alınmış önlemler nedir?

Sağlık Bakanı en son yaptığı basın toplantısında ülkemiz hekimlerinin en büyük meslek örgütü olan Türk Tabipleri Birliği’nin (TTB) açıklamalarının maksatlı olduğunu ve aslında bu konuyla ilgili çok söyleyecek şeyi var olduğunu ama bu dönemde bunları paylaşmayacağını söyledi. TTB ise, Sağlık Bakanlığı ile ortak çalışma için başvurularına yanıt verilmediğini açıkladı. Doktorların Türkiye’deki en büyük meslek örgütünün neden dışarıda bırakıldığını ve görmezlikten geldiğini Sayın Bakan açıklayabilir mi?

Yurt öğrencileri, umreden dönen vatandaşlarımızın karantina altına alınabilmesi için yurtlarından çıkarıldılar. Bir takım geceyarısı kararlarıyla, daha önceden bir planlamanın olmadığı intibayı veren bu yaklaşım, hem umreden dönen vatandaşlarımızı, hem de yurtlarını terk etmek zorunda kalan öğrencileri oldukça huzursuz etti. Yerlerde yemek yiyen, karantina altına alındıkları yurttan kaçmaya çalışan vatandaşlarımızla, kendilerini ya ailelerinin yanında ya da bir başka yurttan bulan öğrencilerin çaresiz görüntülerini hep birlikte izledik. Çin’de vaka sayısının çok hızlı artması üzerine, sağlık kuruluşları ve hastanelerin yetersiz kalacağı anlaşıldığı anda kabin hastaneler, spor salonlarına kurulmuştu. Bu tür kriz anlarında temel olan en önemli konu iyi planlama ve şeffaflıktır. Ülkemizin bu iki konuya olan ihtiyacı kesindir.

*Dr., Pittsburgh Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi

Covid-19 ile ortaya çıkan sosyal etiketlenme ile başa çıkma

COVID-19'a yakalanmış kişiler hakkında konuşurken, kendilerinin birer insan oldukları akıldan çıkarılmamalıdır. Anlatımımızda COVID-19 vakası, kurbanı, şüphelisi, kaynağı, bulaştırıcısı ya da hastalığı yayan gibi ifadelerden kaçınılmalıdır. Bu ifadelerin hastaların yanı sıra başka ortamlarda yapılması, bireylerin hastaya karşı ayrımcılık beslemelerine neden olacaktır.

HAKAN YAMAN

Özellikle COVID-19'da bu etiketlenmenin yoğun biçimde yaşanmasının nedeni COVID-19'un yeni ve birçok bilinmeyenin olması ve bilinmeyenden çok korkuyor olmamızdır.

Sosyal etiketlenme ya da stigmatizasyon bireylerin ya da bir grup insanın sahip oldukları bir hastalık nedeniyle maruz kaldıkları olumsuz bir muameledir. Salgın bir hastalık sırasında hastalanan kişiler etiketlenirler, klişelere maruz kalırlar, diskrimine edilirler, ayrı yerlerde tedavi edilirler ya da sahip oldukları düşünülen hastalıkları nedeniyle statü kaybına uğrarlar. Bu etiketlenme hastanın kendisi kadar yakınlarını da olumsuz etkileyebilir.

Hasta olmayıp, benzeri bazı özellik ve kriter taşıyan kişiler de etiketlenirler. Yeni ortaya çıkan COVID-19 salgını da benzeri etiketlendirmeleri ortaya çıkarmıştır.

Özellikle COVID-19'da bu etiketlenmenin yoğun biçimde yaşanmasının nedeni COVID-19'un yeni ve birçok bilinmeyenin olması ve bilinmeyenden çok korkuyor olmamızdır. Etiketleme toplum içinde hastalığın kendisinden daha çok zarar ortaya çıkarabilir. İnsanların birbirine karşı güvenini azaltır, belirli risk altındaki grupların izole edilmesine ve hasta bireylerin kötü muameleye maruz kalmalarına neden olur. Bundan dolayı gerçekten hasta olan kişiler hastalığını gizler ve hastalığın toplum içinde daha da yayılmasına neden olabilir, hasta bireylerin sağlık kurumlarına başvurmalarına engel olur ve böylece hasta kişinin uygun tedavi alması engellenir, hastalığın kontrolü sağlanamayabilir, hastalığın yayılmasını engelleyecek davranışların yerine getirilmesi engellenir ve böylece yine hastalık yayılmaya devam eder.

Bu nedenle hastalar rahatlatılmalı ve kendilerine iyi davranılmalıdır. Hasta ile bir güven ilişkisi kurulmalı, hastaların sağlık kurumlarına güvenleri artırılmalıdır. Bunu sağlayabilmek için hastalar ile uygun bir ortamda görüşülmelidir.

Öncelikle kullanılan kelimeler önemlidir. COVID-19 hakkında ayrıntıyla konuşulmalıdır. Konuşurken hastanın anlayacağı bir dil kullanılmalıdır. Hastanın anlamadığı, hastane ya da ağır bir hastalığı çağrıştıracak

Artık sosyal medyanın ve diğer iletişim yöntemlerinin bu derece yaygın olduğu günümüzde hastalıkların bulaşıcılıklarından öte bilginin bulaşıcılığı ön plana çıkmıştır.

kelimelerden kaçınılmalıdır. Özellikle yayıldığı yerin adı ya da belirli etnik grupları rencide edecek ifadeler kullanılmamalıdır (örn. Çin virüsü gibi). Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 ismi bilinçli olarak, bu tarz bir etiketlenmenin önüne geçmek amacıyla seçilmiştir. COVID-19'a yakalanmış kişiler hakkında konuşurken, kendilerinin birer insan oldukları akıldan çıkarılmamalıdır. Anlatımımızda COVID-19 vakası, kurbanı, şüphelisi, kaynağı, bulaştırıcısı ya da hastalığı

yayan gibi ifadelerden kaçınılmalıdır. Bu ifadelerin hastaların yanı sıra başka ortamlarda yapılması, bireylerin hastaya karşı ayrımcılık beslemelerine neden olacaktır. Hastanın kendisi ise suçluluk hissedecektir. Bu nedenle her zaman hastanın bir insan olduğu asla akıldan çıkarılmamalıdır. Elde bulunan bilimsel veriler ölçüsünde hastalanan birey ile hastalığı çok ayrıntıyla görüşülmelidir. Dedikodu tarzında bilgilerin paylaşımı hasta bireyler ve etrafındakilerde endişe yaratacaktır. Olumlu bir görüşme ortamı sağlanmalıdır. Hastalığın önlenmesi ve tedavisinde elde edilen başarılar hakkında konuşulmalıdır. Birçok bireyin bu hastalığın üstesinden gelebildiklerinden söz edilmelidir. Herkesin ailesine, sevdiklerine ve kendisine yönelik alabileceği tedbirlerden söz edilmelidir. Özellikle koruyucu tedbirlerin ne derecede yararlı oldukları ve mutlaka bir sağlık kuruluşuna gidilmesi gerektiği yeterince vurgulanmalıdır.

Artık sosyal medyanın ve diğer iletişim yöntemlerinin bu derece yaygın olduğu günümüzde hastalıkların bulaşıcılıklarından öte bilginin bulaşıcılığı ön plana çıkmıştır. İnfodemik olarak adlandırılan bu durumun önüne geçmek için toplumsal düzeyde dayanışmaya, şeffaf ve net bilgi desteğine gereksinim vardır. Özellikle yanlış inanışlar, dedikodu ve yanlış bilgilendirmeler ile mücadele edilmelidir. Yanlış inanışlar ve iddialar hemen düzeltilmelidir. Hasta ve hastalık şüphesi olan bireylerin sağlık kurumlarına gitmeleri önerilmelidir. Özellikle bu hastalık ile mücadele edenler ve sağlık personelinin de moralleri düzeltilmeli ve bu sorunun çözümü için yüreklendirilmelidir.

Risk altındaki LGBT'ler için korona virüsünden korunma rehberi

Uyum sürecinin belirli bir aşamasında hastaneye giden kadın ve erkek translar risk grubunda yer alıyor. Ülkemizde hastanelerdeki yoğunluk göz önüne alındığında, uyum süreci kapsamında hastaneye giden transların dikkatli olmalarında, kalabalık ortamlarda maske takmalarında büyük fayda var.

TUNCA ÖZLEN

Risk altındaki gruplara odaklanarak korona virüsünden nasıl korunabileceğimize bakalım.

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve Covid-19 adı verilen hastalığa yol açan korona virüsü (corona virüsü), dört ay gibi kısa bir sürede 100'den fazla ülkeye yayılmış durumda. Virüsün bulaştığı insan sayısı 100 bini, ölü sayısı ise 4 bini geçti. Bu satırlar yazılırken Dünya Sağlık Örgütü "küresel salgın" ilan etmişti.

Geçtiğimiz günlerde Türkiye'deki ilk vakanın görülmesiyle birlikte gündemimize daha yakıcı biçimde giren korona virüsü LGBT'leri de tehdit ediyor. Risk altındaki gruplara odaklanarak korona virüsünden nasıl korunabileceğimize bakalım.

HIV POZİTİFLER

Kırmızı Kurdele'nin aktardığına göre (1), bağışıklık sisteminde sorun olan bireylerin korona virüsü kapmaları halinde sürdürecekleri mücadele daha zorlu olacak. İlaç tedavisi almayan ve bağışıklığını henüz tedavi ile desteklememiş bireyler, CD4 sayısı düşük olanlar ve henüz HIV ile yaşadığını bilmeden korona virüsü kapmış bireyler, risk grubunda yer alıyor.

Bu noktada düzenli olarak test yaptırmak, sonucun pozitif olması durumunda vakit kaybetmeden ilaç tedavisine başlamak, korona virüsü gündeminden bağımsız olarak çok önemli.

Ancak düzenli ilaç tedavisi ile viral yükünü sürekli belirlenemeyen seviyede tutan, yani "Belirlenemeyen=Bulaştırmayan" kuralına uyan ve kişisel hijyenine dikkat eden bir bireyseniz, korkmanızı gerektirecek bir durum söz konusu değil. Düzenli ilaç tedavisine, test yaptırmaya ve korunmaya devam.

UYUM SÜRECİNDEKİ TRANSLAR

Uyum sürecinin belirli bir aşamasında hastaneye giden kadın ve erkek translar (2) da risk grubunda yer alıyor. Ülkemizde hastanelerdeki yoğunluk göz önüne alındığında, uyum süreci kapsamında hastaneye gi-

den transların dikkatli olmalarında, kalabalık ortamlarda maske takmalarında büyük fayda var.

Görüşünü aldığım bir trans erkek, hormon almak için gittiği Çapa Hastanesi'nde yer alan endokrinoloji bölümünün sadece pazartesi günleri açık olduğunu belirterek, bölümdeki yığılmadan ve kalabalıktan şikayet etti. Bölümün haftanın daha fazla günü açık tutularak bu yığılmanın önüne geçilmesi, sadece salgının yayılmaması açısından değil, transların sağlık hakkına erişimini kolaylaştırması açısından da elzem görünüyor.

YAŞLILAR

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) kronolojik sınıflamasına göre 65 yaş üzeri insanlar "yaşlı" kategorisine giriyor. Buna göre 65-74 yaş arası genç-yaşlı, 74-84 yaş arası yaşlı, 85 yaş ve üzeri çok yaşlı kabul ediliyor.

Korona virüsü nedeniyle gerçekleşen ölüm vakalarının yaş aralığına göre dağılımına bakıldığında, tüm yaşlıların risk grubunda olduğu görülüyor. En yüksek ölüm oranına 80 yaş ve üzerindeki kişilerde rastlanıyor. Bu yaş grubunda korona virüsü kaynaklı ölüm oranı yüzde 14.8. 70-79 yaşları arasındaki kişilerde bu oran yüzde 8. Dünya Sağlık Örgütü-

tü'nün verilerine göre, bu oran 60-69 yaş grubu için yüzde 3.6, 50-59 yaş grubu için 1.3. Gençlerde ve çocuklarda oran çok daha düşük.

Dolayısıyla yaşlı kategorisine giren LG-BT'lerin çok daha dikkatli olmaları, korono virüsünden korunmak için tavsiye edilen kurallara (2) sıkı sıkıya uymaları ve salgın geçene kadar kalabalık yerlerden uzak durmaları yerinde olur.

KRONİK HASTALAR

Korona virüsü salgınının kalp yetmezliği ya da kanser gibi kronik rahatsızlıkları olan kişiler için ciddi risk teşkil ettiğine dikkat çekiliyor. Ağır vakalarda virüs akciğerde iltihaplanmaya yani zatürreye yol açabiliyor. Bu gibi vakalarda hastaya solunum desteği verilmesi gerekiyor.

Korona virüsü kaynaklı ölüm oranları kalp rahatsızlığı olanlarda yüzde 10.5, kronik solunum rahatsızlığı, hipertansiyon ve kanser olanlarda ise yüzde 6 olarak rapor edilmiş durumda. Dolayısıyla kronik rahatsızlığı olan LGBT'lerin salgın geçinceye kadar çok dikkatli olmalarında ve dışarı çıktıklarında maske takmalarında fayda var.

MÜLTECİLER VE MAHPUSLAR

Barınma ve sağlık gibi en temel haklardan büyük ölçüde mahrum bırakılan mülteciler de riskli gruplar arasında yer

Korona virüsü salgınının kalp yetmezliği ya da kanser gibi kronik rahatsızlıkları olan kişiler için ciddi risk teşkil ettiğine dikkat çekiliyor. Ağır vakalarda virüs akciğerde iltihaplanmaya yani zatürreye yol açabiliyor. Bu gibi vakalarda hastaya solunum desteği verilmesi gerekiyor.

Bir diğerk risk grubunu ise mahpuslar oluşturuyor. Tüm dünyayı saran korku ve panik havası hapishaneleri de etkisi altına başlamış durumda.

alıyor. İktidar tarafından bir siyasi koz olarak kullanılan, oradan oraya sürüklenen mülteciler arasında salgının yayılması daha olası. Ülkelerindeki LGBT düşmanı politikalar yüzünden Türkiye'ye sığınan LGBT mültecilerin salgın geçene kadar toplu göç hareketlerinden uzak durmalarında fayda var.

Bir diğerk risk grubunu ise mahpuslar oluşturuyor. Tüm dünyayı saran korku ve panik havası hapishaneleri de etkisi altına başlamış durumda. İtalya'da bir hapishanede çıkan isyanda altı mahpusun ölmesi bunu doğruluyor. Hapishanelerdeki yalıtılmışlık hali, bu korku ve panik ortamını besliyor.

LGBT mahpusları yalnız bırakmamak, salgından etkilenmelerini önleyecek maske, dezenfektan gibi malzemeleri onlara ulaştırmak bu kritik süreçte yaşamsal bir önem kazanıyor.

Risk gruplarına göre ağırlık merkezi değişse de, yapmamız gerekenler aslında bildiğimiz, her zaman savunageldiğimiz şeyler: Kişisel hijyene önem verelim, semptomları gösteriyorsak hastaneye gidelim ve tedavi boyunca evden çıkmayalım. Düzenli test yaptıralım ve korunalım.

Ve belki de en önemlisi birbirimize sahip çıkalım. Bu başımıza gelen ne ilk felaket, ne de son. Dayanışma ise her zaman yaşatır.